

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek:	Katja Peroša
Naslov knjige:	Potrebe starih ljudi na podeželju v Slovenski Istri
Kraj:	Koper
Leto:	2008
Št. strani:	65
Št. tabel:	2
Št. prilog:	4
Mentorica:	dr. Jana Mali
Deskriptorji:	stari ljudje, potrebe v starosti, medčloveški odnosi, prosti čas materialne dobrine, socialne mreže, podeželje

Povzetek:

V diplomski nalogi je predstavljeno življenje starih ljudi na podeželju iz različnih vasi v Slovenski Istri. Izvedena je bila raziskava o življenju starih ljudi, ki živijo doma na podeželju, s poudarkom na aktivnostih, vrednotah, materialni preskrbljenosti, medčloveških odnosih in potrebah, ki jih stari ljudje na podeželju izražajo zato, da bi jim omogočale čim boljše bivanje v domačem okolju. Povedali so česa si želijo in podali so predloge, ki bi pripomogli k izboljšanju kakovosti njihovega življenja. Gre predvsem za zadovoljeno potrebo po osebnem medčloveškem odnosu, dolgotrajno bivanje v domačem okolju in željo po ohranitvi zdravja.

Title: Needs of old people, living in countryside in Slovene Istria

Descriptors: old people, needs in the old age, relationships, free time, material goods, social networks, countryside

Abstarct:

The thesis introduced the life of old people living in different villages in countryside of Slovene Istria. The reserch was focused on life of older people, that live at home on countryside, with accentuation on their activities, values, material goods, social networks and needs. Results are showing us that old people on countryside make those accentuations in purpose that they would make possible the most good living in their own enviroment. They expressed proposals and several opinions, that they would contribute to improvement of their countryside life. The need of personal social networks, long living in country environment and the wish for good health are satisfied.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**POTREBE STARIH LJUDI NA PODEŽELJU V
SLOVENSKI ISTRI**

Mentorica: dr. Jana Mali

Katja Peroša

Koper, 2008

PREDGOVOR

Za to temo sem se odločila, ker živim na podeželju in so mi stari ljudje od nekdaj blizu. Vedno sem poslušala zgodbe starih ljudi in imam lepe spomine na to, kako so predvsem stari ljudje pripovedovali o svojem življenju, preizkušnjah in svojih anekdotah. V nalogi sem želela ugotoviti kvaliteto življenja starih ljudi, ki živijo v vaseh na podeželju Slovenske Istre. Diplomaska naloga se mi je zdela priložnost, da se seznanim s tem, kako živijo stari ljudje v svojem okolju na podeželju.

V diplomski nalogi sem ugotavljala kako so stari ljudje zadovoljni s svojim življenjem, kako preživljajo vsakdanjik, kakšne so njihove potrebe ter kako je zadovoljena njihova potreba po medčloveških odnosih. Skušala sem spoznati zgodbe ljudi.

V teoretičnem delu sem želela predstaviti določene teme, ki so se mi zdele pomembne za razumevanje nadaljnje raziskave. Najprej sem se osredotočila na starost kot življenjsko obdobje, na potrebe ostarelega človeka v starosti ter življenjsko in družinsko okolje starega človeka.

Na osnovi kvalitativne analize intervjujev s starimi ljudmi je bila oblikovana poskusna teorija o razlagi kvalitete življenja starih ljudi, ki živijo na podeželju.

Raziskava je bila narejena z namenom spoznati življenjske zgodbe in raziskati posameznikov svet življenja na podeželju v Slovenski Istri.

Ob tej priložnosti bi se rada zahvalila vsem, ki so mi vsa ta leta izrednega študija stali ob strani in mi pomagali, mentorici dr. Jani Mali za sprejeto mentorstvo, ponujeno strokovno pomoč ter dane napotke pri nastajanju diplomskega dela. Zahvaljujem se tudi staršem ter noni in nonotu, ki so mi moralno vedno stali ob strani in mi s potrpežljivostjo, podporo in zaupanjem omogočili, da sem prišla do zadnjega cilja.

Vsem iskrena hvala!

KAZALO DIPLOMSKE NALOGE

POTREBE STARIH LJUDI NA PODEŽELJU V SLOVENSKI ISTRI

PREDGOVOR

KAZALO

1. TEORETIČNI UVOD	6
1.1. STAROST IN STARANJE	6
1.1.1. VRSTE STAROSTI.....	8
1.1.2. STAROST IN POČUTJE.....	10
1.1.3. STISKE IN TEŽAVE STARIH LJUDI.....	11
1.1.4. ČLOVEKOVE RAZSEŽNOSTI.....	13
1.2. POTREBE V STAROSTI	15
1.3. ČLOVEK IN DRUŽINA	19
1.3.1. STARANJE V DRUŽINI.....	19
1.3.2. MEDGENERACIJSKI ODNOSI V DRUŽINI.....	20
1.4. ŽIVLJENJSKO OKOLJE	22
1.4.1. ŽIVLJENJE NA PODEŽELJU.....	23
1.4.2. DRUŽBENA VLOGA IN POLOŽAJ STARIH LJUDI V SODOBNI DRUŽBI.....	24
1.5. SOCIALNE MREŽE V STAROSTI	26
1.6. SOCIALNO DELO S STARIMI LJUDMI	29
1.6.1. OBLIKE POMOČI ZA STARE LJUDI V BIVALNEM OKOLJU IN INSTITUCIONALNO VARSTVO.....	32
1.6.2. STRATEGIJA VARSTVA STAREJŠIH DO LETA 2010.....	34
2. PROBLEM	37
3. METODOLOGIJA	38
3.1. VRSTA RAZISKAVE IN SPREMENLJIVKE.....	38
3.2. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV.....	38
3.3. POPULACIJA IN VZORČENJE.....	39

3.4. ZBIRANJE PODATKOV.....	39
3.5. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV.....	39
3.6. PRIMER UREDITVE POMOVI.....	40
3.7. DEFINIRANJE POJMOV.....	41
4. REZULTATI	43
5. RAZPRAVA.....	52
6. SKLEPI.....	56
7. PREDLOGI.....	58
8. LITERATURA IN VIRI.....	60
9. POVZETEK.....	64
10. PRILOGE.....	65

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. STAROST IN STARANJE

Starost je pri vseh živih bitjih neizogibno življenjsko obdobje. Želja vsakega človeka nedvomno je, da bi se normalno staral brez večjih pretresov. Pri mnogih ljudeh je staranje spontan proces, ki ga niti ne opazijo, niti ne omenjajo. Nekateri pa se s starostnimi spremembami ne morejo soočiti in jih prenašajo kot breme. (Hojnik Zupanc 1997: 12)

Besedi staranje in starost sta si na prvi pogled zelo podobni, v resnici pa gre za dva popolnoma različna pojma. Pri staranju gre za dolgoletni, kompleksni proces, ki nas spremlja celo življenje in se mu ne izogne nobeno živo bitje. Kot pravi Accetto (1968: 66) je to zelo dinamičen proces, prepleten s številnimi spremembami v strukturi organizma. Na drugi strani pa je starost eno izmed življenjskih obdobj v času staranja, ki ni nujno del vsakega človeškega življenja. Z drugimi besedami: »Starost je stanje posameznika ali naroda, staranje pa proces, ki traja od rojstva do smrti.« (Ramovš et al. 1992: 26)

Vsak človek se stara na svoj edinstven način in različno hitro. Mnogi ljudje svoje staranje spremljajo s strahom in pesimizmom, kar ne preseneča, saj je v naši družbi starost označena kot nekaj negativnega in nezaželenega. Spet drugi pa se starajo polni življenjskega elana, pripravljeni izkoristiti vse možnosti, ki jih nudi to življenjsko obdobje. Tudi biološka znamenja staranja ne nastopijo pri vseh ljudeh v enakem časovnem obdobju. Največji vpliv na začetek teh sprememb imajo zunanji dejavniki in način življenja.

Staranje je proces, ki se začne že ob rojstvu. Čeprav se v mlajših starostnih obdobjih ne zavedamo sprememb, ki prihajajo z leti, se vsi staramo že od tistega trenutka, ko smo se rodili. Do tridesetega leta te spremembe označujemo kot razvoj in zorenje, po tej starosti pa prihaja do dodatnih sprememb, ki pomenijo počasno in normalno slabšanje vseh organskih sistemov. Ta pojav imenujemo senescenca. Senescenca vpliva na to, da se poveča občutljivost za različna obolenja. To je zadnja stopnja v razvoju organizma. (Hooyman, Asuman Kiyak 1998: 157)

Individualno gledano je staranje kombinacija procesov (bioloških, socioloških, kulturnih in drugih), ki se prepletajo med seboj in tudi z drugimi značilnostmi posameznika, kot je rasa, spol in socialno ekonomski razred. Vse kar podedujemo, v smislu dobrih genov in kako obstajamo skozi čas (naša prehrana, življenjski stil, delo, kraj bivanja) vpliva na način našega staranja, oziroma na to, kako dolgo bo trajalo naše staranje, preden bomo umrli. (Marshall, Rowlings 1998: 701)

Vsakdanje izkušnje kažejo, da so stari ljudje pogosto zelo osamljeni. Marsikateri starostnik je kulturno in bivanjsko potisnjen na družbeni rob, v osamo in se umika iz družbenega dogajanja.

S starostjo nastanejo številne težave. Pojavi se vprašanje smisla življenja in problem življenjske praznine, manjšati se začnejo možnosti za ustvarjalno uresničevanje vrednot, slabijo moči za telesno aktivnost, pešati začnejo spomin in druge duševne zmožnosti. Star človek postane bolan, osamljen in družbeno odrinjen. Pomembna je sposobnost starejšega, da se prilagodi starosti in ustrezno spremeni odnos do življenja.

Osamljenost danes predstavlja enega izmed glavnih problemov starostnikov. Na težave ne naletimo v tolikšni meri pri zadovoljevanju materialnih potreb, kot se te kažejo pri medčloveških odnosih. Zavedati se moramo, da je kakovostno življenje starih ljudi zelo pomembno. Ramovš trdi, da je prvi pogoj za kakovostno staranje upoštevanje celotnega človeka z vsemi njegovimi razsežnostmi in potrebami, zmožnostmi, možnostmi in nalogami. (Ramovš 2003: 49)

Okolje se na potrebe starega človeka odziva na dva načina, pravi Hojnik Zupanc (1999: 107) in sicer tako, da spodbuja njegovo samostojnost ali pa ga vodi v večjo odvisnost.

Spoštovanje, varnost, toplina in ljubezen so vrednote, ki jih človek v tretjem življenjskem obdobju najbolj potrebuje. Materialne dobrine nam ne morejo dati tega, kar nam lahko nudi človeško bitje. Prihaja čas, ko bo stara generacija postala velik problem srednje generacije, ki pa tega še ne jemlje resno, pa čeprav bo nekoč ta današnja srednja generacija, čez nekaj desetletij postala del stare generacije. Nekoč je bil odnos med mlado, staro in srednjo generacijo zelo trden, danes pa postaja prava redkost. Ljudje so bili vajeni, da je bila včasih povezanost in solidarnost med generacijami dosti bolj trdna. Otroci so ostajali doma pri starših in si tam ustvarili družino ali pa je v hiši ostal vsaj eden

od otrok in tako nudil pomoč in skrb ostarelemu staršu. Vendar danes ni več tako. Z vsakim dnem postajajo stari ljudje vse bolj osamljeni in odrinjeni na rob dogajanja. Sodobna družba ceni predvsem mladost, denar, visoko produktivnost, uspešnost in zdravje.

Ljudje so bili vajeni, da je bila včasih povezanost in solidarnost med generacijami dosti bolj trdna in sorodstvene vezi so bile močnejše. Današnje življenjske razmere, razvitost sveta, vedno hitrejši tempo življenja ljudi, ne dopuščajo, da bi se stari ljudje vedno zanašali na svoje in sosede.

Gotovo je prehod v tretje življenjsko obdobje za večino ljudi eden od najbolj bolečih prehodov v življenju; lahko ga primerjamo s preходом v mladost, ki ga je znani psiholog Stanley Hall (Hall 1904; po Pečjak 1998) imenoval »obdobje neviht in stresov«. Na prehodu v tretje življenjsko obdobje čakajo človeka travmatični dogodki in siloviti stresi, kot so odhod zadnjega otroka iz družine, upokojitev ali prej ali slej smrt enega od zakoncev. Pogosto nastopijo tudi finančne težave, sprememba bivališča in osamljenost, nekateri starostniki odidejo v zavode in domove, kjer so življenjske razmere povsem drugačne. Starostna travma je danes hujša kot nekoč, ker so ljudje neprimerno bolj dejavni ter biološko in psihološko »bolj pri sebi« kot pred desetletji ali stoletji, obenem pa bolj osamljeni, ker živijo v gospodinjstvih z dvema osebama ali sami ali v zavodih s tujimi ljudmi. (Pečjak 1998: 13)

1.1.1. VRSTE STAROSTI

V tretjem življenjskem obdobju razlikujemo tri starosti:

1. kronološko starost, ki jo pokaže rojstni datum,
2. funkcionalno starost, ki se kaže v tem, koliko človek zmore samostojno opravljati temeljna življenjska opravila in koliko je zdrav, zato zdravniki to starost imenujejo biološka,
3. doživljajsko starost, ki se kaže v tem, kako človek sprejema in doživlja svojo trenutno starost in vse kar je povezano z njo. (Ramovš 2003: 69)

Kronološka starost nam pove, koliko smo dejansko stari po koledarju, zato imenuje Pečjak (1998: 12) ta vidik tudi koledarsko staranje. Kronološka starost je določena z našim rojstnim datumom, nanjo ne moremo vplivati, niti je spremeniti. V vsakdanjem življenju se pogosto srečujemo z ljudmi, ki izgledajo drugače, kakor štejejo njihova leta, kar priča o tem, da je kronološka starost nezanesljiv podatek, vendar jo družba potrebuje zaradi določenih dogodkov v življenju, ki morajo imeti natančen referenčni okvir (npr. vstop v šolo, vstop v poklicno življenje, upokojitve)

Funkcionalna starost se kaže v tem, v kolikšni meri zmore človek samostojno opravljati temeljna življenjska opravila. Hojnik Zupanc (1997: 53) govori o biološki starosti, ki je težko merljiva, gre pa za dejansko stanje telesa. Čas na naše telesne organe vpliva različno: eni se starajo hitreje, drugi počasneje. Hojnik Zupanc tako ugotavlja, da je biološka starost celovitejša od kronološke. Če bi imeli biološke teste, s katerimi bi zanesljivo določali dejansko starost telesa, bi upokojitve pri ljudeh razlikovali glede na njihove telesne in duševne zmožnosti. Človeško telo bi po mnenju nekaterih strokovnjakov lahko živel od 115 do 130 let, če bi bilo obvarovani pred zunanjimi in notranjimi dejavniki, s čimer smo se že dotaknili psihološke starosti.

Psihološka starost oziroma človekovo doživljanje je tisto, kjer se ne počutimo toliko stari, kakor štejejo naša leta. Povedano drugače: stari smo toliko, kolikor in kakor se počutimo. Zato jo Ramovš (1994: 214) imenuje človekova doživljajska starost. Gre torej za človekovo osebno doživljanje lastne starosti. Ramovš dodaja, da se antropohigiena starosti postavlja na dejstvih, da lahko na doživljajsko starost v odločilni meri vplivamo sami s svojimi stališči in da smiselno doživljanje lastne starosti zmanjša funkcionalno starost ter omili naravne tegobe kronološke starosti.

Ena od možnosti delitve na kronološko in funkcionalno starost je razdeljena na tri obdobja:

- *zgodnje starostno obdobje* (od 66. do 75. leta), ko se človek privaja na upokojsko svobodno življenje, ponavadi je dokaj zdrav in živi zelo dejavno;

- *srednje starostno obdobje* (od 76. do 85. leta), v katerem se človek privaja na upadanje svojih moči in zdravja, v večini mu umre partner in hitro izgublja svoje vrstnike;
- *pozno starostno obdobje* (po 86. letu), ko postaja kot prejemnik pomoči nemi učitelj temeljev človeškega dostojanstva za mlajši dve generaciji, sam pa opravlja zadnje naloge v življenju. (Ramovš 2000: 318)

Z doživljajskega vidika je lahko človek enako mladostno svež v vseh starostnih obdobjih vse do trenutka smrti, če je seveda pri polni zavesti, dovolj osebnostno zrel in v zadovoljivih življenjskih razmerah. Prav tako je lahko v vsakem življenjskem obdobju ostarel in izčrpan. Vsak pozna stare ljudi, ki v poznih letih življenja niso manj mladostni, kakor so bili v mladosti in v srednjih letih, prav tako pa tudi po letih mlade starce. Pri starem človeku je doživljajska starost ogledalo njegovega doživljanja sebe, drugih in sveta v prejšnjih obdobjih življenja in s tem vidika povsem drži prirejen slovenski pregovor: Kakršno življenje, takšna starost.

1.1.2. STAROST IN POČUTJE

Za dobro duševno počutje med staranjem je predvsem pomembno prilagoditi se dejstvu, da je človek starejši in se s tem sprijazniti. Gerontologi, strokovnjaki za pojave staranja, imenujejo to »uspešno staranje«. Kar mnogo raziskav se je ukvarjalo z vprašanjem kaj pripomore k uspešnemu staranju. Ljudje, ki sami sebe dojemajo kot starejše ali stare, so precej slabše prilagojeni kot tisti, ki ocenjujejo same sebe le kot ljudi srednjih let. Spoznanje, da si star, lahko pogubno vpliva na počutje in je lahko zelo pomembno, ko se bliža upokojitev; taki ljudje so verjetno mnogo slabše prilagojeni in bolj nezadovoljni kot tisti, ki so upokojeni, pa se še vedno imajo za ljudi srednjih let in so aktivni. Drugi pogoj za srečo in zadovoljstvo je mogoče najti v pozitivni povezavi med aktivnostjo in zadovoljstvom z življenjem. Najbolj normalno se stara tisti človek, ki ostane aktiven in ki se zmore upreti skušnjavi, da bi se preveč umaknil iz družabnega življenja.

Moški in ženske imajo v srednjih letih različne dobre lastnosti. Pri ženskah telesne in psihološke simbole spolne privlačnosti iz zgodnje dobe odraslosti nadomestijo družbeno priznane lastnosti matere in žene. Pri moških se telesne in psihološke lastnosti moškosti

lahko obdržijo skoraj neomejeno; izgubili so nekaj močatosti, videz in postava sta se jim spremenila, a vse moške lastnosti in življenjske sile, moč, sposobnost in pogum, pa še lahko neposredno izrazijo v spolnih in starševskih aktivnostih. Srednja leta poročene ženske okvirjajo zakon, družina, služba in kraj, kjer živi. Začnejo se z razbremenitvijo odgovornosti pri dnevni negi in nadzoru otrok. Ta proces je bolj postopen kot nenaden in odvisen od raznih dejavnikov, kot so število in starost otrok, njihovo šolanje in zaposlitev. Domače življenje mnogih poročenih žensk se nespremenjeno nadaljuje v srednja leta, ker družabne in družinske dejavnosti zlahka napolnijo čas, ki je bil prej posvečen otrokom. Precej poročenih žensk se po tridesetem letu, ko gredo otroci v šolo, vrača k plačani zaposlitvi. Nekaj žensk je v starosti nagnjenih k telesnim in duševnim motnjam, ki jih izzovejo starostne spremembe in čustveni stresi v odraslem življenju. Pojav čustvene neprilagojenosti je pri ženskah pogostejši kot pri moških, čeprav so samomori redkejši.

V srednjih letih ostanejo moški bolj zaskrbljeni za svoje zdravje in si bolj prizadevajo ohraniti sposobnost za delo in igro. Tudi ženske začne skrbeti zdravje njihovih mož.

(Stoppard 1991: 79, 80)

1.1.3. STISKE IN TEŽAVE STARIH LJUDI

» S starostjo rastejo in se množijo številne tegobe. Mnoge poraja samo pešanje človekovih moči, za druge pa je krivec napačno gledanje na starost v današnji družbi in s tem povezana marginalizacija starih ljudi. Subjektivno se oboje kaže v zavesti starega človeka kot osebna stiska.« (Ramovš in sodelavci 1992: 50)

Zavest staranja pogosto povzročajo posebna srečanja z zunanjim svetom. Nenadoma se prikrade spoznanje, da življenje ni več takšno, kakršno je bilo, to pa včasih omaja človekovo zaupanje vase. (Kastenbaum 1985: 48)

Pereč problem je tudi odnos med družbo in starimi ljudmi. Tako po svetu kakor tudi v Sloveniji se pogosto zgodi, da družba posameznike po upokojitvi preprosto izloči. Izguba poklicnega statusa pa v naši družbi zelo zmanjšuje zmožnosti za socialne stike in normalno življenje po upokojitvi. Upravičeno lahko trdimo, da se je diskriminacija po starosti začela z industrijsko družbo, ki je potrebovala predvsem mlade, zdrave in fizično

močne ljudi. Dejstvo pa je, da je družba, ki zna izvabiti ustvarjalni potencial iz starejših, bogata družba. (Brečko 1998: 55)

Staranje ni bolezen, so pa nekatera bolezenska stanja po svoje značilna za starost. Odkar so kužne bolezni skorajda premagane, so se vzroki za določene bolezni bistveno spremenili. Vodilno vlogo so prevzele »degenerativne« bolezni, ki nastanejo zaradi nepravilnega vedenja. Med temi boleznimi je na prvem mestu arterioskleroz vsemi svojimi usodnimi posledicami na srcu in ožilju, starostna sladkorna bolezen, zvišan krvni pritisk in putika s spremljajočimi težavami. Degenerativne bolezni so predvsem posledica nepravilne prehrane, telesne nedejavnosti, čezmernega kajenja in pitja alkohola. (Birska 1992: 91)

Potrto sodi med najpogostejše izraze duševne stiske pri starem človeku. Stiska starega človeka je hujša, ker trenutne težave priključijo v spomin že doživete. Mučita ga preteklost in sedanjost, zato se počuti nemočnega. Zaradi čustvenega stresa najbolj trpijo stari ljudje. (Kastenbaum 1985: 75-80)

S staranjem postaja večina ljudi bolj in bolj ranljiva za dolgo vrsto stresorjev. Spremembe, ki jih star človek doživlja lahko zelo spodkopljajo njegovo samospoštovanje in duševno zdravje. Dokazano je, da so stresni življenjski dogodki med pomembnejšimi vzroki telesnih in duševnih obolenj. Znanstveniki so sestavili lestvico, ki ugotavlja pomembnost življenjskih sprememb v povezavi s stresom. Ugotovili so, da je najbolj stresen življenjski dogodek smrt zakonca. (Kastenbaum 1985: 91)

Smrt partnerja, s katerim je preživel dolga leta, starega človeka prizadene mnogo bolj, kot si to predstavljamo. Ločitev in izguba sta kruta resničnost za tiste, ki ostanejo. V vlogi preživelega se najpogosteje znajde ovdovela žena. Mnoge ženske preživljajo ob moževi bolniški postelji hudo obdobje. Temu sledi močan občutek izgube in potem preizkušnja, da same živijo naprej. Položaj pogosto zapletejo še denarne skrbi, zdravstvene težave in družbeni vzorci, ki radi staro žensko brez parterja izključijo iz družbe. Včasih ostane starejša vdova sama s svojo žalostjo. Tukaj lahko pomagajo veliko skupine za samopomoč. Dejstvo pa je, da družba ne jemlje resno močnega vtisa, ki ga pusti smrt dolgoletnega življenjskega sopotnika. (Kastenbaum 1985: 108-118)

Z leti, ko se vse več znancev, prijateljev, svojcev, pa tudi življenjski sopotnik poslovijo od življenja, se pri mnogih stopnjuje strah pred smrtjo. Strah pred smrtjo ni naraven in je privzgojen. Miselnost, da s sodobno medicino lahko preprečimo smrt, povzroča tudi strah pred njo. Človek mora spoznati in razumeti, da je smrt neizbežen konec življenja. (Birska 1992: 88-90)

1.1.4. ČLOVEKOVE RAZSEŽNOSTI

Človek je nedeljiva celota, ki jo sestavlja šest razsežnosti. Ramovš (2003: 65) izhaja iz osnovne tridimenzionalne podobe človeka v psihoterapiji Viktorja E. Frankla (1994: 41-45) in jo dopolnjuje s tremi sestavljenimi razsežnostmi.

V vseh šestih razsežnosti motivirajo potrebe človeka k iskanju možnosti za njihovo zadovoljitev. Zadovoljitev človeških potreb v vseh razsežnostih pomeni opravljanje človekovih življenjskih nalog, polno človeško življenje ali natančneje povedano : kakovostno osebno človekovanje in občestvovanje z drugimi ljudmi.

Vseh šest razsežnosti je nedeljivo vtkanih v sleherno človekovo doživljanje in ravnanje skozi vse življenje. Nesporno dejstvo je, da se človek razvija skozi vse življenje, prav do smrti.

1. Biofizikalna ali telesna razsežnost je osnova vseh višjih razsežnosti ter skupni imenovalac človeka z drugo živo in neživo naravo. V telesno razsežnost sodi organizem z organi in organskimi sistemi, presnova in rast, razmnoževanje, zdravljenje in celjenje. Dinamični in energetski potencial biofizikalne razsežnosti so vse organske potrebe in fizikalno – kemijske zakonitosti, ki jim je podvržen človek enako kakor vsa druga živa in neživa narava.
2. Psihična ali duševna razsežnost je nematerialna komunikacijska izmenjava med človekom in okoljem na temelju razvitega živčnega sistema, ki je človeku skupen zlasti z višje razvitimi sesalci.
3. Noogena ali duhovna razsežnost je človekovo dožemanje samega sebe kot osebe in njegova zavestna orientacija v ekološki celoti prostorsko časovne stvarnosti. Njeni glavni lastnosti sva svoboda odločanja in odgovornost za svoje odločitve, kar predpostavlja zmožnost prepoznavanja več stvarnih možnosti kot vrednostno

orientacijo med njimi. Dinamični ali energetski potencial noogene razsežnosti so človekove duhovne potrebe, zlasti potreba po svobodi.

4. Medčloveško družbena razsežnost: vanjo sodijo povezave med ljudmi na ravni temeljnih odnosov in parcialnih razmerij v temeljnih človeških skupinah ter razmerja v družbi. Dinamični ali energetski potencial medčloveško družbene razsežnosti je človeška potreba po soljudeh ter komunikaciji in sožitju z njimi z vso ambivalentnostjo privlačevanja in odbojnosti med ljudmi.
5. Zgodovinsko kulturna razsežnost obsega človekov individualni ali ontogenetski razvoj spočetja do smrti ter vrstni ali filogenetski razvoj človeštva od hominizacije naprej. Ker temelji razvoj na človekovi učljivosti in ustvarjalnosti, lahko zgodovinsko kulturno razsežnost opazujemo na dejanski človekovi učljivosti ali ustvarjalnosti ali pa na doseženem napredku. V tej razsežnosti temelji tudi delitev človeškega življenja v tri glavna obdobja - mladost, srednja leta in starost ter družbe na tri generacije - mlado, srednjo in staro. Človek sprejme v mladostnem obdobju iz nakopičenega kulturnega zaklada vsa glavna spoznanja in izkušnje zgodovine človeštva, pride zlasti v srednjih letih z delom in ustvarjalnostjo do novih spoznanj in izkušenj, ki jih že sprosti, dozorele pa v starosti vse so smrti, predaja soljudem in tako vdela v kulturni zaklad ter zgodovinski spomin. Človek se seveda uči vse življenje, in to od nekdanj, v informacijski dobi pa je vse življenjsko učenje pogoj za kakovostno življenje. Dinamika sprejemanja, ustvarjanja in predajanja spoznanj in izkušenj v zgodovini kultur je bila in ostaja prevladujoča značilnost vsakega od treh obdobj človeškega življenja. Kakor vse druge ima tudi zgodovinsko-kulturna razsežnost svoj dinamični ali energetski potencial; to je človekova potreba po razvoju in napredku, po učenju in ustvarjalnosti
6. Eksistencialna ali bivanjska razsežnost pa je človekovo spraševanje, kaj je smisel posameznega dejanja, trenutka ali situacije v okviru ekološke ali systemske celote resničnosti, njegovo iskanje smisla za daljše obdobje svojega življenja ter smisla življenja, zgodovine in celotne stvarnosti. Dinamični ali energetski potencial eksistencialne razsežnosti je človekova volja do smisla.

Celotna šestdimenzionalna podoba človeka daje socialni gerontologiji teoretično osnovo za razumevanje vseh potreb, s tem pa tudi vseh možnosti in nalog v starosti. (Ramovš 2000: 366-368)

1.2. POTREBE V STAROSTI

V vsaki izmed razsežnosti ima človek specifične potrebe: (Ramovš 1999: 21)

- v biofizikalni razsežnosti potrebe po rasti, zdravju, hrani in tekočini, toploti, gibanju, počitku ipd.
- v psihični razsežnosti potrebe po informacijah, užitku, varnosti, veljavi ipd.
- v noogeni razsežnosti potrebe po svobodi, odgovornosti in življenjski orientaciji, v medčloveško družbeni razsežnosti potrebe po temeljnih odnosih in funkcionalnih razmerjih, po lastnem ugledu v družbi, po smotrni organizaciji družbe in redu v njej itd.
- v zgodovinsko kulturni razsežnosti potrebe po učenju, razgledanosti in napredovanju, po ustvarjalnosti in delovni uspešnosti, po predajanju svojih življenjskih spoznanj in izkušenj drugim ljudem v konzerviran kulturni zaklad,
- v eksistencialni razsežnosti pa ima človek zelo močno voljo do smisla, to je potreba po doživljanju smisla trenutka v katerem živi, ali situacije, v kateri se nahaja, po doživljanju smisla posameznih razdobij v svojem življenju ter svojega življenja kot celote, pa tudi bolj splošno, potrebo po doživljanju smisla zgodovine in celotne razsežnosti.

Najpomembnejše so socialne potrebe v starosti: (Ramovš 2003: 93)

1. Potreba po materialni preskrbljenosti

V preteklosti je bila materialna varnost starega človeka odvisna od imetja, ki ga je posedoval in od družinsko – sorodstvene socialne mreže, ki je zanj skrbela v onemoglosti. Številni otroci so bili med drugim tudi naložba za socialno varnost v starosti. Danes je materialna preskrbljenost v starosti zelo odvisna od osebnega premoženja in prihrankov posameznega človeka. Tistim, ki nimajo ne pokojnine, ne imetja, socialna država za osnovno socialno varnost praviloma preskrbi državno pokojnino, denarne dajatve, plačilo potrebnih uslug, nastanitev v dom za stare ljudi in podobno. (Ramovš 2003: 94)

2. Potreba po ohranjanju telesne, duševne in delovne svežine

Za kakovostno starost je treba vse življenje uravnovešeno skrbeti za svoje telesno in duševno zdravje. Treba je znati prisluhniiti potrebam, ki zahtevajo dovolj gibanja, zdravo prehrano in zmernost. Pomembno je, da človek najde ravnotežje med delom, razvedrilom in počitkom. Prav tako mu prava telesna teža, lepa postava, dobro spanje, smisel za humor in učinkovitost pri delu dajejo zagon in energijo za ustvarjalnost, razgibanost, dejavnost in delavnost, ki skupaj tvorijo kakovostno starost. Možnosti za aktivnosti v tretjem življenjskem obdobju so neštete, človek sam pa mora zavestno izbrati najpomembnejše zase. (Ramovš 2003: 96-97)

3. Potreba po osebnem medčloveškem odnosu

Gabi Čačinovič Vogrinčič (2000: 49) govori o tem, da je človek družinski človek, ker se ne more drugače učiti svoje osebnosti. Družinski človek je tudi zato, ker iz družine ne more nikoli uiti, »z njo ostane pripet na dolgi vrvi«. Človek ne more prenehati biti družinski človek, zato tudi v starosti potrebuje soljudi, prostor in čas, da se vedno sooča s to resničnostjo in vedno znova prevzema odgovornost zanjo. Pomembno je, da star človek prenese svojo preteklost k nam v sedanost, ker ga vidimo in slišimo, da bi se lahko za vse nas nadaljevalo delo za spravo. Starši in stari starši na dragocen način dopolnjujejo vedenje o nas samih. Naše zanimanje, naše spoštovanje in naša skrb pa zagotavljajo njim in njihovi resničnosti prostor med nami. Pečjak (1998: 14) še dodaja, da lahko starejši ljudje posebno v stiku z vnuki doživljajo veselje in srečne trenutke.

Dragoš na osnovi raziskav sklepa, da ne drži stereotip o starih ljudeh, da živijo sami in zapuščeni, saj so anketirane osebe ocenjevale sorodstvene vezi s prav dobro oceno, s prijateljskimi vezmi pa so bili zadovoljni še nekoliko bolj. Manjše zadovoljstvo v zvezi z družinskimi in drugimi odnosi se izraža pri tisti kategoriji, ki živi v primestnih naseljih, kar je verjetno posledica problema živeti izven mesta v razmerah, ki tudi niso več vaške. To je lahko prijetno za tiste, ki se za to odločijo prostovoljno in lahko odidejo, če se jim zahoče. V nemobilnih pogojih pa postaja taka kombinacija za kakovost življenja usodna. (Dragoš 2000: 241-251)

4. Potreba po negi v starostni onemoglosti

Da kvalitetno negovanje onemoglega človeka v resnici omogoči maksimalno kakovost življenja in medčloveškega sožitja tako staremu človeku, ki je nege deležen, kakor tistim okrog njega, ki mu jo nudijo, mora biti nujno izpolnjen pogoj, ki zahteva sprejemanje človeške onemoglosti tako s strani onemoglega starostnika, kot tudi s strani njegovih svojcev in negovalcev. Vemo, da onemoglost ni smisel starosti, vendar pa je v primeru, če do nje pride, njeno sprejemanje pogoj za doživljanje brezpogojnega smisla življenja. Star človek si zelo težko prizna, da je nemočen, neboljen, onemogel. Zelo težko sprejema pomoč na stvaren in osebni način, raje jo na brezosebno službeni način. Če mora sprejemati pomoč in nego, pri tem težko ohranja svojo samozavest. V današnji zahodni družbi je človekova potreba po negi v starostni onemoglosti kolektivno zavrnjena. Zato jo ljudje zelo težko odkrijejo v sebi, težko si jo priznajo, če pa morajo zaradi svoje neboljenosti sprejemati pomoč drugim, se čutijo povsem razvrednoteni. (Ramovš 2003: 113-114)

5. Potreba po predajanju življenjskih izkušenj in spoznanj mladi in srednji generaciji

Vsak človek se je zmožen učiti do smrti. Ni starosti, pri kateri bi izgubil to zmožnost, čeprav imajo starejši ljudje zaradi bolezni in drugih dejavnikov več težav pri učenju kot mladi. (Kastenbaum 1985: 33-35) Učenje v starosti obsega intelektualno izobraževanje, ki je pridobivanje novih potrebnih informacij in znanj. Človek v starosti se izobražuje največ sam: z branjem, s poslušanjem radijskih in gledanjem televizijskih oddaj, v pogovorih z ljudmi in z udeležbo na kulturnih prireditvah. Učenje v starosti vsebuje še socialno učenje, ki je spreminjanje svojega vedenjskega in sožitnega sloga. Dogaja se v medčloveškem odnosu in komunikaciji v paru ali skupini, na temelju osebnih izkušenj vseh sodelujočih. (Ramovš 2003: 109)

6. Potreba po doživljanju smisla starosti

Skozi vse življenje so v ospredju potrebe po doživljanju smisla sedanjega trenutka - trenutnega dela, doživljanja in dogajanja. S staranjem prihaja vse bolj v ospredje potreba

po doživljanju smisla celotne preteklosti življenja, kakršnakoli je že bila in smisla prihodnosti, ko življenje naglo odteka. Dejstvo je, da človeštvo od začetka do danes v večini najde pot za iskanje smisla celote življenja v verovanju, ki je uokvirjeno v religijah in ki je preizkušena pot za iskanje osebnega odgovora na smisel celote človeškega življenja. (Ramovš 2003: 212)

7. Potreba po nesmrtnosti

Ramovš (2003) opisuje tri glavne načine, kako ljudje zdravo zadovoljujejo potrebo po nesmrtnosti:

- prvi način je skrb, da bi se človeka po smrti spominjali. Izražena je na pokopališčih s spomeniki na grobovih in njihovo urejenostjo. V zadnjem obdobju življenja si celo najbolj zapuščeni srčno želijo, da bi jim kdo po smrti prižgal svečko in se jih spomnil.
- Naslednji način je prizadevanje, da bi za človekom ostala njegova dela. To so vsa izjemna in tista majhna, vsakdanja, v obliki kulturne stvaritve ali hiše za potomce. Gre za drobne spominke, podarjene znancem in prijateljem, zlasti pa za delo za otroke, da bi odrasli, se izšolali, prišli do kruha in poštenega samostojnega življenja.
- Tretji način je vera v življenje po smrti. Ima številne oblike, splošna pa je vera v duhove prednikov in njihovo skrivnostno povezanost z živimi. Zahodna kultura je judovsko - krščanska, njeno dojemanje človekove nesmrtnosti sledi veri v edinega osebnega Boga, ki je zagotovilo za človekovo osebno življenje po smrti v duhovnem svetu, ki nima konca. Verovanje na temelju krščanstva predpostavlja skrb za etično višino in prizadevanje za dobra dela, ki so sredstvo za potovanje v večno življenje.

1.3. ČLOVEK IN DRUŽINA

1.3.1. STARANJE V DRUŽINI

Po klasični sociološki opredelitvi je družina osnovna družbena celica oz. primarna skupina, ki zagotavlja socialno reprodukcijo. Psihologija opazuje družino z vidika dinamike medsebojne interakcije, ki temelji predvsem na emocionalnih in moralnih vrednotah in na tej osnovi tvori osnovno neformalno mrežo.

Pristop k družinskim odnosom pravi Hojnik Zupanc (1999: 138) med starejšo in mlajšo generacijo je funkcionalističen in izhaja iz vloge družine, ki jo le-ta opravlja v razmerju do starejših družinskih članov. Svojci so pomembni pomočniki družinskim članom, tako v emocionalnem kot instrumentalnem smislu, hkrati pa tudi posredniki med strokovnimi službami in starejšimi sorodniki.

Vsaka družina se sooči s starostjo in staranjem in vsaka družina to opravi na svoj način. Vendar v večini družin to ni »delovna tema«, kot bi rekli v socialnem delu. Potrebujemo novo razumevanje, dogovarjanje in skupno ustvarjanje želenih sprememb, vendar se ne organiziramo tako, da bi zmogli več razvidnosti in nove, drugačne odgovornosti.

Na starega človeka v družini se moremo obrniti, da nam pove o svojem življenju, o ljudeh, ki jih je poznal, o svetu, v katerem je živel. Tako lahko prinese v družino pomembno dimenzijo, ko skupno sedanost poveže s preteklostjo, da bi jo lahko vzeli s seboj v prihodnost. Mislim, da je pomembna družinska naloga, da povabimo starega človeka, naj ostane na ta poseben način udeležen v družini.

Vsaka družina delegira svojega otroka – delegirati pomeni predati svoje poslanstvo, biti delegiran pomeni prevzeti poslanstvo, zavezo lojalnosti, osebno zvezo tistemu, ki delegira.

»Dolga vrstica delegiranosti« pomeni, da vse življenje ostajamo povezani s starši, še več, družina se poveže z generacijami, iz katerih izvira. Vezi vsebujejo hvaležnost, ljubezen, občutke krivde in sramu, krivice in odpuščanja, zaveze in zavrnitve. Vrvice ni mogoče pretrgati, v zapletenem mehanizmu dajanja in jemanja ni mogoče napraviti odrešilnega obračuna. Vsaka družina potrebuje spravo. Po Stierlinu je to izkušnja in odločitev, da

sprejmemo preteklost, da odstopimo od poravnave, da vzamemo, kar nam je življenje naložilo, in se nehamo boriti, da bi spremenili ali maščevali preteklost.

Potrebujemo dialog in sodelovanje, kjer se bomo lahko razumeli, sporazumeli, dogovorili. Dialog, ki bo prispeval k temu, da sami sebe bolje razumemo in da bolje razumemo starega človeka, ker živi z nami s svojo preteklostjo »tukaj in zdaj«.

Čačinovič Vogrinčičeva (2000: 78) pravi, da so značilnosti, kot so zavezništvo med staršema, ohranitev generacijskih razlik in sprejemanje moške in ženske spolne vloge, pomembne v vseh obdobjih življenja družine.

Ohranitev generacijskih razlik v več generacijski družini, ki se reorganizira za starost in staranje, pokaže možne probleme in njihove rešitve. Starajoči se starši ne smejo postati odvisno od svojih otrok. Tudi tisti starši ne, ki se nemočni in potrebni pomoči. Posebna naloga družine je, da razloči odvisnost staršev od otrok od pomoči na način ravnanja s starši, kot da so otroci. Ohranitev generacijskih razlik pomeni, da zavestno ohranjamo spoštovanje in dostojanstvo staršev ter ju vedno znova ubesedimo sebi in njim.

1.3.2. MEDGENERACIJSKI ODNOSI V DRUŽINI

Družina je pomemben psihološki in instrumentalni dejavnik v življenju starega človeka. Pomembno je ozaveščati vse generacije, kakšen je pomen vzajemnih medgeneracijskih odnosov in do katere stopnje lahko poteka recipročna medgeneracijska pomoč, da pri tem ni ogrožen katerikoli od družinskih članov. (Hojnik Zupanc 1994: 53-61)

Medgeneracijski odnosi v družini temeljijo predvsem na vzorcih obnašanja, ki so se v družini izoblikovali skozi čas. Hojnik Zupančeva (1999: 141-142) poudarja, da je vzorec družinske povezanosti odvisen od življenjskega stila v življenju. Tisti, ki so razvili vzorec družinske povezanosti in medsebojne pomoči, ga ohranijo tudi v starosti. Ko potrebujejo kakršno koli pomoč, se najprej obrnejo na družino ali bližnje sosede. Tisti posamezniki, ki so življenje preživeli bolj neodvisno in samostojno, pa želijo ohraniti ta način življenja tudi v starosti. V trenutku, ko potrebujejo pomoč, prej posežejo po formalni obliki pomoči, kot pa da bi se obrnili na družinske člane. (Hojnik Zupanc 1999: 143)

Na medgeneracijske odnose oziroma pomoč družine starejšim družinskim članom pomembno vplivata tudi ekonomski status in čas, ki ga namenijo za ohranjanje medgeneracijskih odnosov. Vsekakor mora ta odnos temeljiti na vzajemnosti, ki ni nujno v recipročnem ravnovesju. Lahko se nagiba v eno smer ene ali druge generacije, odvisno od življenjskih zmožnosti in okoliščin. (Hojnik Zupanc 1999: 142). Medsebojna pomoč ima zelo velik pomen med generacijami, pa naj bo materialna, emocionalna in instrumentalna.

Vsaka družina se organizira za zadovoljevanje potreb na svoj način, ob tem pa so pomembni odnosi med možem in ženo, med materjo in očetom. Starša se na otroka pripravita s celoto zavestnih in nezavestnih pričakovanj, v zvezi z njunim odnosom, rušenjem generacijskih razlik in dramo ločitve med generacijami. Odnosi v družini in med generacijami otrok, staršev in starih staršev temeljijo na komunikaciji med njimi. Kvalitetna komunikacija je odvisna od izdelave pravil, oblikovanja vlog, ustvarjanja trajne strukture in določanja pogojev za spreminjanje. (Čačinovič Vogrinčič 1998: 142, 192)

Skozi zgodovino je bila družina glavni oskrbovalec starih ljudi. V družinskem okviru so za stare ljudi skrbele predvsem ženske. V preteklosti je bila življenjska doba kratka, zato je bila skrb za stare ljudi potrebna krajši čas. (Ramovš 2003: 227) Industrializacija in urbanizacija pa so medgeneracijske odnose in vlogo družine pri skrbi za stare ljudi z leti zelo spremenile.

Pomembno vlogo pri tem je igralo tudi večje zaposlovanje žensk. Iz večgeneracijskih družin so v glavnem ostale le še dvogeneracijske družine z malo otroki. Raziskave kažejo, da so najbolj zdravi medgeneracijski odnosi takrat, kadar generacije živijo ločeno, vendar dovolj blizu skupaj, da so stiki možni vsaj enkrat ali dvakrat na teden. (Hojnik Zupanc 1994: 5) Star človek potrebuje družino, da se lahko sooči s svojo starostjo, da lahko svojo preteklost prenese v sedanost in da je pri tem slišan. Za ohranjanje teh odnosov ni pomembno kje star človek živi. Naj bo to skupaj z družino, sam ali pa v domu za ostarele, pomembna je volja, razumevanje in ljubezen obeh strani, starega človeka in njegove družine.

1.4. ŽIVLJENJSKO OKOLJE

Kvaliteta življenja je odvisna tudi od okolja v katerem star človek živi. V primerjavi z mlajšimi, aktivnimi člani družine ali družbe živijo stari ljudje v slabših razmerah. Slabša stanovanja se odražajo v starosti stanovanja, notranji, največkrat za starega človeka nefunkcionalni opremi. Posebno v urbanem okolju se pojavi še težja dostopnost do stanovanja. Življenjsko okolje predstavlja izhodišče za skupnostno delo kot metodo kolektivnega reševanja potreb in problemov v skupnosti in predvsem skupnostni pristop v praksi socialnega dela, ki obravnava vse potrebe ljudi v kontekstu življenjske situacije. (Rapoša Tajnšek 1993: 140)

Dobra stran življenja na podeželju je način življenja. Zaradi majhnega števila prebivalcev se ljudje bolj poznajo med seboj. Zaradi tega se tudi pristojne službe o težavah ali stiskah posameznikov prej obvesti, kot v večjih mestih, ko se sosedje ne poznajo med seboj. Seveda je človek enkratno bitje s kopico njemu lastnih lastnosti, kar pomeni, če se potrudimo za prijazne besede in dobre sosedske odnose si s tem lahko izboljšamo kvaliteto življenja, od vsakega posameznika in njegovih lastnosti pa je odvisno, kako bomo v tem uspešni.

V podeželskem okolju so bile v primerjavi z mestnim okoljem uspešnejše kolektivne akcije, namenjene urejanju skupnih zadev. Zaradi prisotne tradicije vaške skupnosti so se ljudje lažje družili zaradi nerešenih skupnih potreb. V mestnih okoljih je take potrebe težje prepoznati in izkoristiti kot povezovalni faktor, saj so ljudje pričakovali, da bodo za zadovoljevanje skupnih potreb poskrbele javne službe. (Rapoša Tajnšek 1993: 144)

V urbanih in ruralnih okoljih se kopičijo socialne težave posameznikov in skupin, ki zaradi nezmožnosti zadovoljivega obvladovanja s strani obstoječih strokovnih služb, preraščajo v množične socialne probleme.

1.4.1. ŽIVLJENJE NA PODEŽELJU

Hiter napredek tehnologije, vedno močnejša težnja ljudi k zagotavljanju materialnih dobrin, težnja k hitrejšemu in lažjemu zagotavljanju finančnih sredstev povzroča

preobrazbo sodobne slovenske družbe. Družbene in ekonomske spremembe, ki jih spremljajo procesi denacionalizacije povzročajo večanje že obstoječih razlik med socialnimi stratumi. Posledično se spreminja raven socialne varnosti številnih družbenih slojev. K spodnjemu sloju družbene strukture lahko prištejemo večino socialne kategorije kmetov, ki so jih nastale družbene spremembe najbolj spremenile. (Hribernik 1996: 15-16)

Nekatera področja se starostno homogenizirajo spontano kot posledica razvojnih družbenih sprememb. To so predvsem kmečka področja, ki so se po drugi svetovni vojni drastično začela »prazniti« zaradi odseljevanja mlade generacije v mesta. V letu 1991 je v Sloveniji živelo le 7,6 odstotka kmečkega prebivalstva. Demografi ocenjujejo, da je okrog 500 kmečkih naselij obsojenih na propad zaradi demografskega postaranja. To so predvsem odročnejše, manjše vasi, kjer prevladujejo ostareli kmečki gospodarji ali pa osamljene starejše kmečke ženske. (Hojnik Zupanc 1999: 72)

Število kmečkih družin se je v drugi polovici 20. stoletja v Sloveniji zmanjšalo. Še pred nekaj leti je bilo za delo na kmetijah potrebno veliko število rok. Z razvojem mehanizacije pa se je potreba zmanjšala in namesto širitev kmetij, ljudi usmerjala na delo v področja dejavnosti izven kmetijstva.

Kot navaja Hribernik (1996: 28) bodo v novih razmerah preživeli le kmetje, ki bodo ustvarili dovolj dohodka. Zasluzek pa bo potrebno iskati na štirih osnovah. V primeru, da bi država prepustila usodo razvoja kmetij samo tržnim zakonitostim, bi to pomenilo zavestno podpirati neenakomeren razvoj kmetijstva na podeželju in s tem obstoj življenja na podeželju. Dramatične in dolgoročne posledice bi bile močno izražene predvsem na demografsko ogroženih in hribovitih območjih. Iz slabe gospodarske razvitosti kmetij posledično izhaja slab socialni položaj kmetov, posebno starih.

Problematika starih ljudi na podeželju ni deležna kakšne posebne pozornosti. Kmetje so zajeti v področju socialno varstvene dejavnosti, ki obsega preprečevanje in reševanje socialne problematike v skladu s pristojno zakonodajo. Ljudje na podeželju si ustvarijo lastno socialno mrežo, ki je drugačna od socialnih mrež v urbanih okoljih. Specifičnost življenja ljudi na podeželju, ki se močno odraža v navezanosti na posestvo - kmetijo je potrebno upoštevati kot enega odločilnih dejavnikov v primeru, ko je potrebno

institucionalno varstvo. Idealna rešitev pa bi bila, če bi imeli stari ljudje, ki živijo na podeželju vzpostavljeno ustrezno socialno razmerje s svojimi potomci, sorodniki in drugimi mlajšimi ljudmi. To bi jim omogočalo življenje na podeželju in hkrati ohranjanje vitalnosti kmetij. (Hribernik 1996: 29)

1.4.2. DRUŽBENA VLOGA IN POLOŽAJ STARIH LJUDI V SODOBNI DRUŽBI

Starost je na dva načina povezana z družbo in družbenim dogajanjem. Na eni strani vpliva na družbene razmere, na drugi strani pa je v veliki meri tudi družbeni konstrukt oziroma družbena vloga, ki jo mora vsakdo, ko preide določeno starostno mejo, hočeš nočeš igrati.

Družbena vloga zajema vsa obnašanja, ki jih družba pripisuje nekemu sloju prebivalstva, npr. moškim in ženskam, posameznim poklicem, staršem in otrokom, narodnostnim in rasnim skupinam in nenazadnje starejšemu prebivalstvu. Zaradi takega pripisovanja se večina ljudi v teh skupinah vede v soglasju z vlogo. Lahko bi rekli, da ljudje niso stari zato, ker so stari, ampak, ker jim družba predpisuje, da so stari. (Pečjak 1998: 61)

Družba mora na najrazličnejše načine skrbeti za svoje prebivalce, tako, da bi mogli čim dlje ostati v tistem okolju, ki so ga vajeni in v katerem so živeli in delali v svojih najplodnejših letih. Seveda je za uresničitev tega osnovnega načela sodobne socialne gerantologije treba organizirati različne dejavnosti »zunanjih gerontoloških služb«, kakor tudi udejstvovanje družbeno humanitarnih organizacij na tem področju. V okviru zdravstvenega varstva pa mora biti hkrati organizirana tudi služba zdravstvenega varstva za starejše osebe. (Accetto 1968: 31)

Osnovna naloga socialnega dela je, da socialne težave in stiske na družbeno organizirani ravni sproti zaznavamo in jih rešujemo, če pa so trenutno nerešljive, jih blažimo in prizadetim pomagamo prenašati. S tem se tudi najbolje naučimo, kako jih preprečevati. (Ramovš 1995: 64)

Okolje se na potrebe starega človeka odziva na dva načina, pravi Hojnik Zupančeva (1999: 107) in sicer tako, da spodbuja njegovo samostojnost ali pa ga vodi v večjo odvisnost. »K večji samostojnosti prav gotovo pripomorejo storitve v bivalnem okolju, ki

se razvijajo v tej smeri (Hojnik Zupanc 1999: 107), medtem ko za institucionalno pomoč Hojnikova trdi, da je v večini preveč zaščitniška do starejših oseb, kar pa jih postavlja v odvisen položaj tudi takrat, ko so sami še zmožni samostojno zadovoljevati nekatere življenjske potrebe.

»Stari ljudje potrebujejo marsikaj od družbe, da je njihovo življenje kakovostno, prav tako pa lahko družbi marsikaj dajo« je zapisal Ramovš (2003: 267) in to je pomembno dejstvo, ki bi ga bilo potrebno poudarjati pri snovanju projektov in programov družbene skrbi za stare ljudi.

Družba se mora zanimati za pojave, ki spremljajo položaj in obravnavo starih ljudi. Milošević Arnold (1999: 20) govori o zasnovah, ki jih strokovnjaki uporabljajo za socialno delo z ljudmi: partnerstvo, krepitev moči, zagovorništvo, skupnostna skrb, skupine za samopomoč in antidiskriminacijska praksa. Navedeni koncepti in spremenljive profesionalne vloge zahtevajo tudi novo etiko socialnih delavcev in dosledno upoštevanje vseh vidikov partnerskega odnosa, povedano drugače – vedno stati na strani uporabnika in skupaj z njim iskati rešitve.

Naloga civilne družbe in pravne države je torej predvsem v tem, da poskrbi za take pogoje in razmere, kjer se bo oboje tudi res dogajalo, da bodo, dokler je mogoče, stari ljudje res lahko ohranjali svojo samostojnost v svojem domačem okolju ter da bodo še vedno sami del družbe, ne samo v smislu skrbi in pomoči, ampak tudi svoje angažiranosti lastnih moči. (Ramovš 2003: 268)

Povprečno število članov gospodinjstva v Sloveniji se še naprej zmanjšuje. Vse več je dvogeneracijskih družin staršev z otroki, hkrati s tem pa se večja število gospodinjstev, ki jih sestavljajo samo upokojenici. Tako je leta 1978 27,1% vseh upokojenec živelo v enočlanskih in dvočlanskih upokojenskih gospodinjstvih. Leta 1993 je ta delež znašal 43,1 %. Skoraj polovica vseh upokojenk (49,7 %) je živela v takšnih gospodinjstvih; slaba tretjina vseh upokojenk (28,7 %) je živela v samskih enočlanskih gospodinjstvih.

Povprečna starost upokojenk, ki živijo v samskih gospodinjstvih, je leta 1993 znašala 68,7 % in je bistveno višja od povprečne starosti vseh upokojenk. (Stanovnik 1998: 5)

Poleg tega narašča število razvez, število eno starševskih družin in število nekonvencionalnih družinskih in partnerskih zvez.

Velik odstotek zaposlenih žensk pomeni sicer po eni strani, da si veliko žensk na ta način zagotovi pokojnino kot osnovni vir za preživetje, po drugi strani pa se s tem zmanjša možnost, da bi skrbele za starejše svojce, ki potrebujejo pomoč.

Značilnosti starosti v post moderni dobi so, če povzamemo misli Hojnik Zupančeve (1997: 25) osebna materialna neodvisnost, pretežno individualni načini stanovanja, aktivna, z izobraževanjem in kulturnimi aktivnostmi izpolnjena starost, razviti so družbeni mehanizmi za pomoč in podporo, slaba družinska povezanost.

S sociološkega vidika je torej problem sodobne starosti integracija starih – iskanje novih oblik povezanosti z drugimi generacijami in upoštevanja njihovih potencialov ustvarjalnosti in solidarnosti.

1.5. SOCIALNE MREŽE V STAROSTI

Človek je po svojem bistvu družabno bitje. Medčloveške povezave so zanj nekaj temeljnega, kar nujno potrebuje za preživetje, podobno kakor sta na telesnem področju nujna hrana in zrak. Od spočetja do smrti je človeku nujno potrebna vpletenost v bolj površinska razmerja z mnogimi ljudmi, prav tako pa globoka povezanost z nekaj ljudmi v osebnih medčloveških odnosih. (Ramovš 2003: 189)

Medčloveška razmerja in odnosi so za človeka v resnici kot mreža, v katero je ujet celo življenje, če hoče ali ne. Medčloveška razmerja in odnosi so socialna razmerja, ki človeku:

- pomaga, da uspeva, zadovoljuje svoje potrebe, ustvarja in napreduje,
- postavlja v življenju pravila igre za družabno sožitje,
- preseje njegovo vedenje in ravnanje v družbeno sprejemljive in nesprejemljive vloge
- nudi varstvo pred pomanjkanjem in nevarnostmi, čeprav mu s svojimi omejitvami povzroča tudi nevšečnosti,
- v trenutku njegove težave pomaga, da ne propade.

Medsebojni vplivi staranja in socialne mreže so za starega človeka pomembni. Način, kako si človek izbira prijatelje in druge osebe s katerimi se druží in na kakšen način to počne, se odraža v njihovem povratnem vplivu na posameznega človeka. Če želimo razumeti socialne vidike staranja, moramo poznati in razumeti tudi obseg socialnih vezi, njihovih potencialov, kvalitet in učinkov. Na učinek sodelovanja in medsebojnega vplivanja v socialni mreži delujejo različne okoliščine. (Dragoš 2000: 304)

Hojnik Zupanc (1999: 134, 135), ki povzema po Wengerjevi (1989) navaja pet tipov odnosov neformalnih podpornih mrež:

1. *sorodstvena mreža*; najpomembnejši pomočniki staremu človeku so v istem gospodinjstvu ali bližini stanujoči družinski člani, pomagajo pa tudi prijatelji in sosedi. Take mreže so majhne, statistično so značilne za starejšo skupino starostnikov.

Slabost take mreže je, da pogosto prihaja do potencialnega omejevanja starostnikove neodvisnosti s pretirano skrbjo oz. preveliko mero pomoči.

2. *Integralna povezanost v bivalnem okolju oziroma sosedska mreža* temelji na družinski pomoči, prijateljih in sosedih. Največkrat so sosedje obenem tudi prijatelji. Pri tem tipu mreže obstaja visoka stopnja avtonomije.

3. *Samostojna, samozadostna podporna mreža* prevladuje pri posameznikih, ki živijo sami, nimajo otrok in bližnjih sorodnikov ali so samski. Stiki z družinskimi člani in sosedstvom se navezujejo manj pogosto. Življenje pri njih poteka ponavadi v stanovanju.

4. *Podporna mreža v širšem bivalnem okolju* temelji na pomoči prijateljev in prostovoljnih organizacij, v katerih je posameznik sodeloval ali pa še sodeluje. Sorodniki ponavadi ne živijo v bližini.

5. *Podporna mreža pri osebah z zaprto zasebnostjo* prevladuje pri posameznikih, ki so večinoma poročeni, brez otrok ali pa ti živijo daleč stran. Med sosedski odnosi so na nizki stopnji, prijatelji ne živijo v bližini.

Ramovš (2003: 190) pravi, da je pomembno, kaj ljudi povezuje v določeni socialni mreži in kakšne so te povezave. V preteklosti je v ljudi povezovala v tradicionalne socialne mreže predvsem nuja v boju za preživetje, skupno imetje, medsebojna neodvisnost, norme in običaji tradicije, avtoriteta in moč. Danes povezuje ljudi v sodobno postmoderno socialno mrežo predvsem dvoje: samostojnost (avtonomnost) in sodelovanje.

Zupanc Hojnik potrjuje z navedbami številnih avtorjev takšnih raziskav, ki so to dokazale. Vse te oblike neformalne podpore, ki jo človek dobi v mreži svojih najbližjih, so pomembna socialna opora, ki pozitivno vpliva na funkcionalno in psihično počutje starega človeka (Hojnik Zupanc 1994: 88)

Dragoš (2000: 293, 304) je zapisal, empirične raziskave kažejo, da so socialne mreže v večini varovalni dejavnik in da pomembno vplivajo na staranje. Njeni učinki so tesno povezani z zdravstvenim stanjem starih ljudi, z nižjo smrtnostjo, kardiovaskularnimi obolenji, umrljivostjo zaradi raka ter nivojem funkcionalnih zmožnosti.

Na prvem mestu socialne mreže je vsekakor družina in po besedah Ramovša (2003: 268) je družino vedno bolj potrebno poudarjati in se vračati nazaj k njej, saj je le-ta najbolj konkretna »družba«. Družina pomeni v življenju starega človeka pomembno postavko kot bivanjsko primarna varnost. (Hojnik Zupanc 1999: 87)

Zelo pomembni za življenje starega človeka so interakcija s partnerjem in otroci. Tudi različne raziskave so pokazale, da je družina pomembna postavka v življenju starega človeka in da bo tudi v prihodnje ohranjala svojo instrumentalno in psihološko funkcijo v starostnem varstvu. (Hojnik Zupanc 1999: 97).

»Tisti posamezniki, ki imajo dobre družinske odnose, imajo ponavadi bolj urejeno pomoč ali na domu ali v instituciji, kot pa tisti, ki družine nimajo ali pa so odnosi slabi.« (Hojnik Zupanc 1999: 106)

Družina je tista, ki lahko človeku zagotovi zdrav razvoj in kakovostno starost in je, kot pravi Elizabeth Lukas (1993: 21) čisto poseben, specifično človeški sestav, ki je (vsaj do danes in kljub mnogim drugim poskusom) ostal nenadomestljiv. Družbena skrb naj bi torej bila skrb za ohranjanje in razvijanje ter ozaveščanje mlade in srednje generacije, da je družina temelj in da mora biti osnovna skrb družbe, skrb za družino.

Če se želimo res dobro pripraviti na povečan delež starega prebivalstva kot ga napovedujejo vse statistike in različni avtorji je pogoj za to »jasna družbena zavest o

dejstvu, da je starost posebno obdobje življenja, ki ima svoje lastne možnosti in naloge, pa tudi svoje tegobe in zagate; s svojimi posebnimi možnostmi in omejitvami pa je enako smiselno obdobje življenja kot mladost in srednja leta«. (Ramovš 2003: 267)

1.6. SOCIALNO DELO S STARIMI LJUDMI

Socialno delo s starimi ljudmi je specifično področje socialnega dela, ki pa ga tuji in domači avtorji socialnega dela pogosto povezujejo z gerontologijo. Koskinen (1997), na primer, ugotavlja, da je razvoj socialnega dela s starimi ljudmi neločljivo povezan z gerontologijo. Nekateri avtorji (Milošević Arnold 1999, Ramovš 2003, Nathanson, Tirrito 1998) že s poimenovanjem področja socialnega dela s starimi ljudmi izražajo, da je povezovanje socialnega dela s starimi ljudmi in gerontologije neločljivo. Uporabljajo sintagmo gerontološko socialno delo, kar si lahko razlagamo na dva načina. Po prvi razlagi je tovrstno socialno delo specifično področje gerontologije, po drugi pa specifično področje socialnega dela z elementi gerontologije. V obeh primerih gre za interdisciplinarno področje, kar je za razvoj tako ene kot druge vede prej prednost kot pomanjkljivost. (Mali 2007: 63)

Na razvoj socialnega dela s starimi je imela velik vpliv gerontologija, ki je dala socialnim delavcem posebno znanje za delo s starimi ljudmi. Najpomembnejša je bila socialna gerontologija, ki proučuje socialne vidike staranja in starosti, vplive družbenih sprememb na staranje in starost ter obratno. Začetnik socialne gerontologije pri nas, prof. dr. Bojan Accetto je dejal: »Starega človeka bodisi v zdravju ali boleznih ne smemo ločiti od drugih samo zato, ker je star«.

Socialno delo s starimi oz. gerontološko socialno delo je specialna veja socialnega dela, ki je danes zelo pomembna. Ob nastanku stroke socialni delavci niso želeli delati s starimi ljudmi, saj se je njihove probleme povezovalo z revščino, odvisnostjo in podobno. Za to so obstajali različni vzroki kot npr.: staranje se je povezovalo z boleznijo in depresivnostjo, gerontologija še ni bila razvita, politika staranja je bila povezana z »pomočjo revnim« in zasnove socialnega dela niso ustrezale delu s starimi.

Posebne, starim ljudem prilagojene storitve so se razvijale šele v drugi polovici prejšnjega stoletja, predvsem v 60. letih. Na to je vplivalo več razlogov:

- družbeni pogled na staranje in starost se je spremenil in postal pozitivnejši,
- socialna gerontologija se je uveljavila kot aplikativna veda,
- socialna stroka se je razvijala in postala bolj raznolika.

Pri delu s starimi so si socialni delavci pridobivali nove izkušnje. V odnosu med socialnimi delavci in starimi ljudmi so se spreminjali tako delavci kot način dela, saj so se razvili novi in učinkoviti prijemi za poseganje v življenjske položaje starih ljudi. (Milošević Arnold 1999: 14)

Socialni delavec mora dobro poznati svoje področje dela, poleg tega pa mora poznati tudi vsa ostala področja socialnega dela, ki se med seboj povezujejo. Stari ljudje so še posebej ranljiva skupina in včasih je za pomoč le tem, potrebno vključiti različne organizacije in ljudi. Pomembno je, da se sestavi nekakšen načrt pomoči in da socialni delavec v to vključi vse obstoječe in spodbudi vse potencialne socialne mreže starega človeka.

Da lahko uspešno pomaga starim ljudem, mora socialni delavec poznati in uporabljati celo vrsto veščin, znanj in sposobnosti. Ameriško združenje socialnih delavcev je v posebni brošuri predstavilo najpomembnejše koncepte sodobnega socialnega dela in bistvene specifičnosti, ki jih zahteva delo s starimi ljudmi. Navajajo naslednje uveljavljene vrednote, etične norme in koncepte socialnega dela:

- razumevanje razvojnih faz staranja,
- upoštevanje življenjskih izkušenj in vlog,
- razumevanje perspektive starega človeka,
- ugotavljanje funkcionalnih sposobnosti,
- prepoznavanje potreb na področju duševnega zdravja in znakov depresije,
- poznavanje dinamike družinskega sistema,
- sposobnost govora v jeziku starega človeka,
- trdno prepričanje v neodvisnost starih ljudi,
- problemi smrti in umiranja,
- spoštovanje vloge religije in duhovnosti,
- perspektiva moči. (AASW 1994: 12-14, po Milošević Arnold 2000: 255)

Zelo pomembni v socialnem delu so tudi naslednji koncepti, ki jih je pri delu s starimi ljudmi potrebno še posebej uporabljati in upoštevati:

a) Partnerstvo

V partnerskem odnosu uporabnik in socialni delavec skupaj gradita medsebojno zaupanje, kooperativen odnos v smislu udejanjanja načela aktivnega sodelovanja, pri čemer strokovnjak dosledno upošteva pravice uporabnika in mu pomaga pri njihovem uveljavljanju. Na ta način uporabnik pridobiva na moči, ponuja se mu možnost izbire in vse večji nadzor nad lastnim življenjem.

b) Krepitev moči

Tudi krepitev moči uporabnikov, ki pomeni zagotavljanje potrebnih sredstev in novih možnosti, je nedvomno koncept, ki ga pri delu s starimi ljudmi ne kaže prezreti. Pri tem iščemo tiste, ki uporabnikom pomagajo dobiti večji vpliv nad svojim življenjem in izboljšati možnosti za socialno funkcioniranje.

c) Zagovorništvo

V socialnem delu pomeni zagovorništvo zavzemanje za pravice posameznikov ali skupnosti bodisi z neposredno intervencijo bodisi s krepitevijo moči. Zagovorništvo postaja temeljna etična obveznost socialnih delavcev.

d) Skupnostna skrb

Skupnostna skrb je kolektivno zasnovana in ima cilj povečanje kvalitete življenja v skupnosti, vzpostavljanju raznih vrst fleksibilnih mrež pomoči, ki so na razpolago različnim potencialnim uporabnikom. Pri tem je pomembno, da se načrtovalci te skupnostne skrbi opirajo na potrebe uporabnikov.

Pri socialnem delu s starimi ljudmi ne smemo prezreti uporabe socialnih mrež, na katere lahko naslonimo večji del pomoči, ki jo star človek potrebuje. To pa lahko dopolnimo s storitvami, ki jih zagotavlja formalni sektor.

e) Skupine za samopomoč

To so prostovoljne skupine, katerih člani imajo iste potrebe in se srečujejo skozi daljše obdobje, s ciljem, da bi si dajali podporo, izmenjavali izkušnje in informacij o dejavnostih

in virih, ki so se pokazali za koristne pri reševanju njihovih problemov. Takšne skupine se običajno srečujejo brez strokovnjaka. (Barker 1995, po Milošević Arnold 2003)

f) Antidiskriminacijska praksa

Ta praksa socialnega dela je usmerjena proti predsodkom, negativnemu odnosu in neustrezni obravnavi ljudi, glede na njihove značilnosti kot je rasa, spol, religija in etnična pripadnost. Posebna vrsta diskriminacije, ki se kaže pri odnosu do starih ljudi in pri delu njimi, je tako imenovan agizem. Pomeni stereotipno obravnavanje in posploševanje značilnosti starih ljudi na osnovi starosti. (Barker 1995: 12, po Milošević Arnold 2003) Za agizem še niso našli ustreznega slovenskega izraza, kar morda tudi označuje skromno zanimanje strokovnjakov za pojave, ki spremljajo položaj in obravnavo starih ljudi v naši družbi. (Milošević Arnold 2003: 12-13)

1.6.1. OBLIKE POMOČI ZA STARE LJUDI V BIVALNEM OKOLJU IN INSTITUCIONALNO VARSTVO

a) Center za pomoč na domu

Je organiziran sistem storitev za starejše, bolne in invalidne ljudi na njihovih domovih. Storitve potekajo s pomočjo sodobne telekomunikacijske tehnologije, center pa je koordinator vseh vrst oblik pomoči, ki so posamezniku na razpolago. Tako lahko prispeva k večji kakovosti življenja ljudi, omogoča jim samostojno življenje in varnost v domačem okolju.

b) Oskrbovana stanovanja

Pomenijo alternativno obliko institucionalnemu varstvu in omogočajo uporabnikom, da uporabljajo tiste storitve, ki jih potrebujejo. Veliko vprašanj povezanih z varovanimi stanovanji pri nas še ni dokončno razrešenih (nakupi, najem, zdravstvena oskrba ipd.), zato med potencialnimi uporabniki za to storitev zaenkrat še ni posebnega zanimanja.

c) Domovi za stare ljudi

Institucionalno varstvo starih ljudi v Sloveniji opravljajo po zakonu o socialnem varstvu, javni socialno varstveni zavod kot javno službo. Storitve institucionalnega varstva v domovih za starejše občane obsegajo vse vrste pomoči, s katerimi se upravičencem

nadomeščajo ali dopolnjujejo funkcije doma ali lastne družine. Socialno varstvene storitve v domovih za stare plačujejo oskrbovanci sami. V primeru, da oskrbovanci oziroma njihove družine nimajo dovolj lastnih sredstev, pa plača občina iz svojega proračuna.

(Milošević Arnold 2003: 28, 29)

d) Dnevno varstvo, dnevni center

Te oblike služijo običajno različnim funkcijam: preživljanju prostega časa, varstvo v času, ki ga ne preživijo v običajnih nastanitvenih oblikah oz. ko svojci ne morejo zagotoviti varstva, družabnega življenja in ustvarjalnih dejavnosti. Dnevno varstvo je za stare ljudi običajno organizirano v obstoječih domovih, poznamo pa tudi samostojne dnevne centre izven domov za stare. Dnevni center je oblika varstva, v katero se vključijo starejše osebe, ki zaradi posebnih potreb potrebujejo pomoč in delno oskrbo. Dnevno varstvo je alternativna oblika institucionalnega varstva, namenjena posameznikom, ki še ne potrebujejo zahtevne zdravstvene nege in stacionarne oskrbe. Ta dejavnost pomembno dopolnjuje in razbremenjuje družinsko oskrbo ter podaljšuje bivanje v lastnih domovih.

e) Prostovoljske humanitarne organizacije (Rdeči križ, Karitas)

- materialna pomoč, pomoči pri delu, družabništvo in sodelovanja z nosilci formalne mreže skrbi za stare ljudi.

f) Društvo upokojencev

- skrb za življenjske razmere njihovih članov; tako materialno kot tudi psihično in duhovno stanje starih ljudi.

g) Skupine starih ljudi za samopomoč

Skupina starih ljudi za samopomoč je skupina naključno zbranih posameznikov, z namenom postati prijateljska skupina, ki se srečujejo redno enkrat tedensko po uro in pol. Temeljna dejavnost v skupini je pogovor. Pogovor se nanaša na teme, ki člane povezujejo.

V skupinah negujejo kulturo poslušanja, ki je pogoj za poglobljen pogovor. V pogovoru sodeluje in posreduje svojo lastno življenjsko izkušnjo vsak član, ki izrazi svoje občutke, stališča in mnenja. V skupini se izogibajo moraliziranju, poučevanju in kritiziranju. Kar je bilo v skupini izrečeno, se varuje. Dodatne aktivnosti so izven rednih srečanja. (Mali 2008)

1.6.2. STRATEGIJA VARSTVA STAREJŠIH DO LETA 2010

Pomemben dokument na področju socialnega varstva starih ljudi je Strategija varstva starejših do leta 2010 - solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva. Osnovni namen strategije je uskladiti in povezati delo pristojnih vladnih resorjev z gospodarstvom in civilnim tretjim sektorjem, tako da se poveča solidarnost in kakovost staranja in oskrba naglo rastočega deleža tretje generacije.

Strategija varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva je usmeritev Republike Slovenije, da bi zagotovili pogoje:

1. za ohranitev solidarnosti in kakovostnega medčloveškega sožitja med tretjo, srednjo in mlado generacijo ter
2. za kakovostno staranje in oskrbo naglo rastočega deleža tretje generacije.

Kot prednostna področja so opredeljena: skrb za ustvarjanje razmer za aktivno vključevanje tretje generacije v proces dela in zaposlovanja, skrb za socialno primerne in finančno vzdržne pokojnine, uvedba zavarovanja za dolgotrajno oskrbo, skrb za izvajanje storitev in programov socialnega varstva na področju staranja in sožitja generacij, skrb za preventivno krepitev zdravja starih ljudi, za njihovo zdravljenje in za stabilnost sistema zdravstvenega zavarovanja, skrb za vzgojo in izobraževanje mlade in srednje generacije za kakovostno sožitje s starimi ljudmi in za primerno vseživljenjsko učenje ter izobraževanje za starejše, usmeritve na področju kulture, zlasti javnih občil, v sodelovanju pri skrbi za rast nove solidarnosti med generacijami in kakovostno človeško preživetje družbe z velikim deležem starega prebivalstva, usmeritev raziskovanja in znanosti na področje staranja, starosti in sožitja med generacijami, usmerjanje prostorskega planiranja za stanovanjsko in javno ureditev, ki bo primerna za življenje in delo starih ljudi, razvoj sodobnih komunikacijskih sredstev po meri starih ljudi in njihovo udeležbo pri vsakdanji rabi teh sredstev, tak razvoj prometa, ki bo omogočal gibljivost in udeležbo starih ljudi, ter skrb za učinkovito zaščito starih pred nasiljem in zlorabami.

Ob popisu prebivalstva leta 2002 je bilo v Sloveniji 73.036 samskih gospodinjstev, v katerih je živela oseba stara 65 let ali več; od tega 12.221 moških in 60. 815 žensk. Seveda bo z naraščanjem deleža starih ljudi naraščal tudi delež enočlanskih

gospodinjstev, v katerih je nosilec starejši od 65 let, s tem pa se bodo še povečale potrebe po ureditvi njihovega bivanja in nastanitve.

Zavedati se je treba, da naraščajoče potrebe starajočega prebivalstva zahtevajo dodatne politike, nego in zdravljenje, spodbujanje zdravega načina življenja in prilagojenega bivalnega okolja. Spodbujati bo treba neodvisnost, dostopnost in omogočanje starim ljudem, da polno sodelujejo v vseh vidikih družbenega življenja.

Ker se bo število starejšega prebivalstva večalo in z njim tudi potrebe po ustrezni nastanitvi, je treba v te namene sprejeti ukrepe, ki bi starim ljudem omogočili predvsem nadaljnje bivanje v okolju, ki so ga vajeni in v katerega so vključeni, hkrati pa jim ponudili vso potrebno pomoč, da bi lahko samostojno funkcionirali. Stare ljudi je treba vključevati v medgeneracijske tokove in jih ne obravnavati izolirano od ostalega prebivalstva. V ta namen bo treba zakonodajo in druge ukrepe usmeriti zlasti v izboljšanje stanovanjskega standarda objektov, ne samo tistih, ki so namenjeni starim ljudem, ampak stremeti k temu, da bi se že v osnovi gradile stavbe, ki bi bile v vsakem trenutku prilagojene ljudem s posebnimi potrebami. Hkrati ni dovolj, da se le pri novogradnjah upoštevajo različne potrebe prebivalstva, ampak je treba sprejeti tudi ukrepe za postopno odpravljanje ovir v že obstoječih objektih. V domovih za starejše, ki jih je treba zagotavljati v območjih, ki so že sicer namenjena stanovanjski in mešani gradnji, in ne izolirano, zunaj naseljenih območij ali na robu naselja, bo treba izboljšati opremo in hkrati domove čimbolj odpreti navzven, da stari ljudje ne bi izgubili stika z ljudmi in okolico.

Doslej je pri oskrbi starih ljudi prevladovala tradicionalna domača in družinska ter sosedska oskrba. Podatki kažejo, da je v domači oskrbi še vedno večina starih ljudi, ki potrebujejo nego in oskrbo. Sodobna družina pa se zelo spreminja in čedalje večji delež ljudi živi samih. Zadnja leta se kaže pri nas in drugod po Evropi, da glavni nosilec dosedanje oskrbe v starosti – družina odpoveduje. Možnosti za družinsko in domačo oskrbo starih ljudi se danes krčijo iz več razlogov.

Oskrba v ustanovah je lahko pogost izhod v sili, saj bi se marsikdo zelo rad namesto odhoda v dom, raje odločil za oskrbo v domačem okolju. V velikih ustanovah je tudi sicer težko vzpostaviti najprimernejši način sožitja med srednjo generacijo prezaposlenih uslužbencev in starimi ljudmi.

Države in stroke so pred izzivom, da naglo razvijejo in razširijo nove modele pomoči družini s starim človekom, nove človeku prijazne programe oskrbe starih ljudi in druge podporne socialne mreže za kakovostno staranje in sožitje generacij v krajevni skupnosti. Pri oskrbi in negi starih ljudi je treba najti ravnotežje med družino, novimi socialnimi programi za stare ljudi ter nastanitvijo v ustanovi. V okviru EU se naglo uveljavljajo taki programi za oskrbo starih ljudi, ki so vezni člen med družino in institucionalnim varstvom; zlasti dnevno varstvo, oskrbovana stanovanja, socialna oskrba in nega na domu, začasno varstvo za oddih svojcev ter medgeneracijsko prostovoljstvo so sodobni programi za vzpostavljanje novega ravnotežja med odgovornostjo posameznika, njegove družine, države in civilne družbe na področju skrbi za kakovostno staranje in solidarno sožitje med generacijami. Pri nas se zadnja leta dobro razvija pomoč na domu, v svetovnem merilu pa smo v prednosti s prostovoljskimi programi sodobnega skupinskega in individualnega medgeneracijskega družabništva, ki nadomešča del izpada osebnega odnosa s svojci. (Strategija varstva starejših do leta 2010 2006: 3-9)

2. PROBLEM

V vseh družbah število starih ljudi narašča. Število rojstev upada, hkrati pa se podaljšuje življenjska doba starih ljudi. Kot v vsakem življenjskem obdobju, se tudi v starosti pojavijo različne človeške potrebe in od stopnje zadovoljitve teh potreb je odvisna kakovost življenja v tretjem življenjskem obdobju.

Že od majhnih nog naprej sem preživela veliko časa neposredno v stiku s starimi ljudmi. Poleg znanja, ki sem ga pridobila v času študija, sem se odločila za raziskavo na podlagi lastne pobude, ker me je na omenjena dejstva začelo zanimati kako živijo stari ljudje na podeželju v Slovenski Istri, od koder prihajam. Starost že sama po sebi prinaša veliko nepredvidljivih stvari, zato me je zanimalo kaj še lahko naredimo za boljši jutri starih ljudi.

Odločila sem se, da raziščem kako živijo stari ljudje na podeželju v Slovenski Istri. Vodila za vprašanja so bila vsakdanje življenje starih ljudi na podeželju, vrednote, ki so starim ljudem pomembne, materialna preskrbljenost, kjer je vključen vir dohodka in dobrine, medčloveški odnosi, druženja in stiki, odnosi okolice do starih ljudi, njihove potrebe vezane na dejavnosti, preživljanje časa, organiziranje življenja na podeželju, želje starih ljudi po dolgotrajnosti življenja v domačem/ bivalnem okolju.

Cilj raziskave je bilo odgovoriti na vprašanja:

1. Kako stari ljudje na podeželju preživljajo dneve?
2. Katere vrednote so jim pomembne ?
3. Kakšna je materialna preskrbljenost starih ljudi?
4. Kakšne so socialne mreže starih ljudi na podeželju?
5. Kakšne so njihove potrebe, vezane na organiziranje dejavnosti življenja na podeželju?
6. Kakšen je odnos okolice do starih ljudi na podeželju in kako ta odnos doživljajo stari ljudje?

3. METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave in spremenljivke

Raziskava je kvalitativna in deskriptivna, saj skuša ugotoviti potrebe starih ljudi, ki živijo doma na podeželju.

Spremenljivke (vsebinska področja raziskave) na katere sem se v raziskavi osredotočila so:

- aktivnosti v vsakdanjem življenju,
- vrednote,
- materialna preskrbljenost,
- medčloveški odnosi,
- odnos okolice do starih ,
- potrebe.

3.2. Merski instrumenti in viri podatkov

Podatke, ki sem jih uporabila v diplomski nalogi, sem zbirala s spraševanjem in sicer s pomočjo intervjuja. Kot merski instrument sem uporabila vprašalnik. Vprašanja sem si sestavila vnaprej, spraševanje pa je potekalo neposredno iz oči v oči. Poglavitne teme, na katere sem se osredotočila, sem razdelila na sklope, ki so obsegali: vsakdanji način življenja, ki vsebuje aktivno in pasivno preživljanje prostega časa, vrednote, ki so starim ljudem pomembne, materialno preskrbljenost in njihove vire dohodka, medčloveške odnose in njihovo zadovoljstvo, potrebe starih ljudi vezane na dejavnosti na vasi, organiziranju življenja posameznika, dolgotrajnosti življenja v domačem okolju in odnos okolice do starih ljudi. Pogovore sem opravila z osmimi osebami.

3.3. Populacija in vzorčenje

V raziskavi je sodelovalo pet žensk in trije moški različnih starosti od 66 do 84 let. Da bi bil vzorec čimbolj raznolik, sem pri izbiri kot kriterij upoštevala spol, starost, lokacijo

uporabnikov, kar pomeni, da niso iz enakega naselja, temveč iz različnih vasi iz območja podeželja Slovenske Istre, gospodinjstvo (ali živijo sami, s partnerjem, z družino, ..) in zdravstveno stanje (zmožnost ali nezmožnost opravljanje vsakodnevnih nalog). Da bi dobila čimveč vsebinsko bogatih podatkov, sem se pri izbiri ljudi nanašala na to, da so iz različnih vasi, različne starosti in spola, stanu; skratka, da imajo čimbolj različne življenjske situacije.

Ljudje, ki sem jih vključila v raziskavo, so z veseljem sodelovali pri intervjuju.

3.4. Zbiranje podatkov

Podatke za raziskavo sem zbirala neposredno na terenu. Pogovori so potekali na domovih starih ljudi, kjer sem jih obiskala po predhodnem dogovoru. Bila sem pozitivno presenečena nad takojšnjo pripravljenostjo za sodelovanje. Pogovori so trajali približno eno uro, odvisno od poteka pogovora. Vprašanja so bila splošna in so služila predvsem kot oporne točke pri pogovoru. Sproti sem si zapisovala pomembne podatke in kasneje sem po spominu zapisala pogovor. Intervjuja ni nihče odklonil, nekatere je pa skrbelo, da mi morda ne bodo v pomoč ali da ne bodo znali odgovarjati na vprašanja. Intervjuji so potekali individualno, vsi so odgovarjali samostojno, brez pomoči drugih. Intervjuje sem opravila ob koncu tedna v popoldanskem času.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Analizo empiričnega gradiva sem opravila po postopku kvalitativne analize. Podatke sem zbrala in uredila z uporabo računalniškega programa Microsoft Word. Zapise intervjujev sem prepisala dobesedno, nato pa sem iz empirično zbranega gradiva izpisala tiste stavke in dele besedila, ki nazorno prikazujejo vsakdanje življenje, vrednote, materialno preskrbljenost, socialno mrežo starih ljudi, odnos okolice do starih ljudi in potrebe starih ljudi na podeželju. Stavke sem nato zaradi lažjega in boljšega razumevanja zapisala v pravilnem, knjižnem jeziku. Iz dobesednih zapisov pogovorov sem uporabila samo tiste dele besedila, ki so bili za raziskavo bistveni in so se nanašali na vprašanja, ki so me zanimala. Relevantne dele besedila sem nato kodirala.

Tabela št. 3.1.: Primer kodiranja izjav intervjuvancev :

IZJAVE	KODE
...obdelujem vrt in skrbim za okolico hiše, posadim rože na pokopališču, čistim zelenjavo za prodajo na tržnici ...	aktivno preživljanje časa
...gledam tv, berem, se pogovarjam po tel, čakam sina, da se vrne iz službe...	pasivno preživljanje časa
...skuham kosilo, nesem možu v njivo za jest, pospravim, grem v mesto po opravkih , če se dobro počutim, nahranim kokoši, grem h kakšni sosedu na obisk...	aktivno preživljanje časa
...če je lepo vreme, grem v njivo, vsak dan poskrbim za živali, zvečer pa grem v gostilno...	aktivno preživljanje časa
...skuham kosilo za vnuke, čuvam vnuke, hodim na terapijo ...v Strunjan, grem hodit po njivah...	aktivno preživljanje časa
...pojem zajtrk, preberem pošto, preberem časopis, poslušam radio, čakam, če me bo kdo prišel pogledat...	pasivno preživljanje časa
...odvisno od vremena, kako se počutim, ponavadi nahranim kokoši, grem na obisk k sestri, prelistam primorske novice, gledam šport po tv...	pasivno preživljanje časa

3.6. Primer ureditve pojmov:

Pod skupne spremenljivke oz. pojme sem zbrala skupne in najbolj tipične kode, ki se pojavljajo med kodiranjem besedila. Besedilo sem nato še enkrat prenesla pod skupne kode in s tem zagotovila večjo preglednost.

1. AKTIVNO PREŽIVLJANJE

- obdelovanje vrta in skrb za okolico hiše
- delo na njivi, v vinogradu
- skrb za živali

- gospodinjska in hišna opravila
- sprehodi po gozdu
- skrb za vnuke

2. PASIVNO PREŽIVLJANJE

- gledanje TV
- branje časopisa
- poslušanje radia
- pogovarjanje po telefonu
- čakanje sina, da se vrne iz službe

3.7. Definiranje pojmov:

Glavne pojme oziroma spremenljivke sem definirala, s čimer je pregled kod in podatkov jasnejši in razumljivejši.

VSAKDANJE ŽIVLJENJE

Pojem se nanaša na to, kako poteka dan starega človeka na podeželju; kako preživlja dan, kaj počne v prostem času, s katerimi aktivnostmi si zapolni dneve. Vsakdanje preživljanje časa zajema aktivno ali pasivno preživljanje časa pri opravljanju del.

VREDNOTE

Gre za to, katere vrednote so starim ljudem pomembne. Zanimamo me je, v čem vidijo smisel, kaj jih najbolj navdušuje in zaradi česar so srečni. Poleg tega me je zanimalo, ali so se pogledi na njihovo življenje skozi čas spremenili.

MEDČLOVEŠKI ODNOSI

Gre za pojem, ki označuje odnose z ljudmi, ki jih ima star človek, nato so opisani njegovi odnosi z družino, sorodniki, prijatelji, sosedi in njihova pogostost stikov. V okviru tega sklopa me zanima tudi koga star človek čuti kot svojega bližnjega do katerega lahko razvije temeljno odnos, ki temelji na zaupanju. Sklop zaključim tudi z zadovoljstvom starega človeka, ki jih ima z ljudmi, s katerimi živi in se srečuje.

POTREBE

Gre za potrebe starega človeka, ki so vezane na dejavnosti v vaseh, preživljanje časa in organiziranju življenja na podeželju in potrebo po dolgotrajnosti življenja v domačem okolju.

MATERIALNA PRESKRBLJENOST

Pri materialni preskrbljenosti me je zanimalo s kakšnimi viri dohodka razpolaga star človek, ali so njegovi mesečni dohodki zadovoljivi za preživetje in kakšni so morebitni dodatni viri zaslužka. Hkrati vključujem tudi primernost stanovanja / hiše v kateri živi star človek.

ODNOSI OKOLICE DO STARIH

Odnos okolice do starih ljudi se nanaša na to, kako družba upošteva stare ljudi, ali je dovolj zanimanja, posluha za njihove težave, želje in potrebe, po tem ali so upoštevani, kakšne odnose imajo z okolico, ali se razumejo s sorodniki, sosedi, prijatelji. Skratka kako ljudje v okolici starih ljudi upoštevajo in spoštujejo stare ljudi.

4. REZULTATI

Glavni namen raziskave je bil opisati želje in potrebe starih ljudi na podeželju v Slovenski Istri. Pri obdelovanju gradiva se je skozi postopek kodiranja oblikovalo šest glavnih pojmov, s pomočjo katerih sem prikazala rezultate raziskave: vsakdanje življenje starih ljudi na podeželju, vrednote pomembne starim ljudem, materialna preskrbljenost, medčloveški odnosi, odnos okolice do starih ljudi in njihove potrebe.

Tabela št. 4.2:

PODATKI O INTERVJUVANIH OSEBAH:

OSE-BA	SPOL	STA-ROST	STAN poročen, samski, vdovec/a	GOSPODINJST-VO (živi sam, s sorodniki)	ZDRAVST-VENO STANJE (zmožnost, nezmožnost opravljanja vsakodn. nalog)	KRAJ BIVANJA
A	ženska	66	poročena	živi z možem in otroki	da	Marezige
B	ženska	70	poročena	živi z možem	da	Boršt
C	ženska	74	vdova	živi sama	ne	Šmarje
D	moški	68	poročen	živi z ženo	da	Puče
E	moški	72	vdovec	živi z otroki	ne	Sveti Anton
F	ženska	67	poročena	živi z možem	da	Manžan
G	moški	84	samski	živi sam	delno	Koštabona
H	ženska	68	vdova	živi z otroki	da	Podgorje

Tabela opisuje osebe, ki so sodelovale v raziskavi. Intervjuvanih je bilo osem oseb, od tega pet žensk in trije moški stari od starosti 66 do 84 let, ki so poročeni, samski ali

vdoveli in živijo v gospodinjstvu sami ali pa z družinskimi člani in so glede na njihovo zdravstveno stanje zmožni, delno zmožni ali nezmožni opravljati vsakodnevna opravila. Zajela sem vzorec ljudi iz različnih vasi v Slovenski Istri, da sem tudi s tem pridobila širši vpogled v interpretacijo rezultatov.

VSAKDANJE ŽIVLJENJE

Pod pojmom vsakdanjega življenja opisujem preživljanje prostega časa starih ljudi, ki živijo na podeželju. Stari ljudje imajo veliko prostega časa, ki ga poskušajo izkoristiti na različne načine. V prosti čas so vključene aktivnosti, opravila in dejavnosti s katerimi se ukvarjajo. Glede na to, da gre za stare ljudi, ki živijo na podeželju, torej pretežno v kmečkem okolju, se večinoma ukvarjajo z živinorejo, poljedelstvom in vinogradništvom.

Ugotovila sem, da si stari ljudje zapolnijo čas z različnimi aktivnostmi.

Moški preživijo predvsem v aktivnem smislu svoj vsakdan na njivi, ženske jim v veliki meri tudi pomagajo pri tem. (»Ponavadi grem na njivo, žena pa mi pripravi doma kosilo za sabo.«) Ženske uvrščajo svoj prosti čas v opravljanje hišnih opravil. V hišna opravila so vključena likanje, pospravljanje, kuhanje, urejanje okolice ipd.

Pasivno preživijo svoj čas predvsem tisti, ki niso več pri močeh in jim fizične aktivnosti predstavljajo oviro. Intervjuvana ženska si večinoma poskuša zapolniti dan z aktivnostmi, ki so v mejah njenih moči. (»V prostem času rada kaj spletem, če ne vidim slabo tisti dan.«) Ljudje se z opravili, ki jih lažje opravijo glede na njihovo zdravstveno stanje: skuhamo kosilo, pospravljajo, gledajo televizijo, poslušajo radio ipd. Med tistimi, ki živijo skupaj s partnerjem in otroci je v veliki meri prisotna večja aktivnost pri opravljanju vsakodnevnih opravil. (»Ko pridejo otroci iz šole, jim skuham kosilo in jih popazim, dokler ne pridejo starši domov iz službe.«) Intervjuvana ženska, ki pa živi sama, je prepuščena svojim sposobnostim. (»Naredim, kolikor lahko, tisto najnujnejše poskusim sama, za težje stvari, kot je zlaganje drv ali pa težja fizična dela mi pomaga sosed.«)

Stari ljudje na podeželju svoj čas radi namenjajo tudi druženju z drugimi ljudmi. (»Ko zjutraj nahranim živali in skuham kosilo, grem k sosedi na kavo.«)

Odgovori v zvezi s preživljanjem prostega časa so se porazdelili skoraj enakovredno pod obe kategoriji (torej aktivno ali pasivno preživljanje prostega časa). Iz odgovorov je razvidno, da je človek dejaven glede na to, kolikor mu zdravstveno stanje to dopušča. (»Če me ne bi boleli kolki, bi lahko še več storil na njivi in doma.«)

VREDNOTE

Raziskovala sem, katere vrednote so ljudem v starosti pomembne. Zanimalo me je, v čem vidijo smisel življenja, kaj jih najbolj navdušuje in kaj vpliva na njihov občutek srečnosti.

Večji del vprašanih meni, da se vrednote skozi njihovo življenje niso bistveno spremenile. Sprememb navad in vrednot v primerjavi z leti, ko so bili mlajši, ne čutijo. Njihove navade in prepričanja ostajajo v primerjavi z leti, ko so bili mlajši, ista. (»Vedno so me starši učili, da moreš biti pošten.«) Nekaterim so se spremenili pogledi na življenje. Nekoč sta bila pomembna denar in delo, saj jim je vedno primanjkovalo denarja in bi v življenju lažje shajali, če bi ga imeli več. (»Enkrat je bilo važno, da si delal, da si lahko kupil kaj za jesti, sedaj je važno, da si zdrav.«) Danes jim je pomembno, da se notranje dobro počutijo, predvsem da so zdravi, da imajo lasten dom, kjer prevladujejo dobri medsebojni odnosi, kjer vlada razumevanje med družinskimi člani, sosedi in prijatelji. (»Najbolj me veseli, da se dobro razumem s svojo hčerko in njenim možem, da se ne kregamo, ker danes je veliko družin skreganih med seboj.«). Čutijo spremembe v primerjavi s prejšnjimi leti in menijo, da so bili včasih ljudje zadovoljni z majhnimi stvarmi, sedaj so pa v ospredju bolj materialne dobrine. (»Ko smo dobili elektriko v vasi, je to pomenilo ogromno«).

Vrednote, ki so starim ljudem pomembne so: dobro oziroma zadovoljivo zdravje, samostojnost, neodvisnost, poštenost, razumevanje s sorodniki in bližnjimi. Pozorni so na lepo besedo, ki jim je namenjena in jim to veliko pomeni. Njihova merila so nizka, v življenju so se naučili živeti skromno, ker so bili velikokrat materialno prikrajšani. Veliko jim pomeni, da lahko gredo v cerkev k maši. Nekateri najdejo uteho v molitvi, pravijo, da jim Bog pomaga pri reševanju problemov, saj so tako vzgojeni. Vsi so v življenju prestali že hudo izkušnjo in v veri in zaupanju v Boga najdejo oporo. (»Vzgojena sem, da zaupam

v Boga da hodim k maši vsako nedeljo, to me napolni z notranjim zadovoljstvom in mi daje srečo.«) Duhovnost starih ljudi bogati njihovo starost, smisel njihovega trenutka in pripomore k kakovostnejšemu preživljanju starosti.

Za nekatere so pomembne vrednote tudi pokojnina, ki jim pomaga zadovoljiti materialne potrebe. («Pokojnina je majhna, ampak nismo nikoli imeli poklica, zato moramo biti zadovoljni s tem, kar dobimo.«) Ljudje v zrelih letih so za razliko od srednje generacije dovtetnejši za različne bolezni, so manj odporni, predvsem pri kmečkem prebivalstvu gre za ljudi, ki so svoje življenje fizično pregarali, zato so bili odgovori skoraj povsem enotni, in so kot glavno vrednoto navedli zdravje.

MEDČLOVEŠKI ODNOSI

Vsak človek v življenju potrebuje odnose z bližnjimi in z ljudmi, do katerih čuti pripadnost. Človeški odnosi so različne kakovosti, lahko so polni razumevanja ali nerazumevanja, lahko pripeljejo do razhajanj ali pa se stkejo v močne vezi, ki življenje obogatijo in odnose okrepijo.

Osebe, ki sem jih intervjuvala, so izhajale iz različnega stanu: poročeni, ovdoveli in samski. Vprašani so navedli kateri ljudje, ki sestavljajo njihovo socialno mrežo, so pomembni v njihovem življenju.

Večinoma so to domači: otroci (sinovi in hčerke) člani družine (zakonec, otroci, vnuki) in sorodniki (brat, sestra, bratranec itd.). Pri medčloveških odnosih igrajo pomembno vlogo tudi prijateljstvo in dobri medsosedske odnosi. To velja predvsem za ljudi, ki so brez sorodnikov in so svoj temeljni medčloveški odnos razvili do prijateljev ali so ga našli med sosedi. («Žena mi je umrla, hčerka in sin cele dneve delata in prideta pozno domov, zato grem večkrat na klepet k sosedom.«) Gre za ljudi, na katere se lahko zaneseš in ki ga star človek sprejme kot svojega. Stiki, ki jih imajo stari ljudje s prijatelji, potekajo na njihovih domovih, velikokrat tudi po telefonu, s sosedi pa se srečujejo v cerkvi, na pokopališču in pri pomoči pri delu. («S sosedo vsako jutro spijsava kavo pri meni.«)

Nekateri nimajo več partnerja, ker je umrl, zato pogrešajo način zakonskega življenja. («Ko je bil mož še živ, sva bila vedno skupaj, vse sva delal skupaj, on mi je pomagal pri

vseh stvarah, jaz pa tudi njemu na njivi. Sedaj ga pogrešam, ker je hiša tako prazna brez njega. Zjutraj vstanem in mi nekdo manjka.«) Čutijo potrebo po človeški bližini, veliko so sami, svojo samoto pa najbolj občutijo ob praznikih in koncih tedna. Če ne vidijo pogosto svojih vnukov on otrok, jih pogrešajo, čeprav se zavedajo, da imajo v današnjem času vedno manj časa zanje. (»Navajena sem, da mladi pridejo k meni, kadar imajo čas.«)

Iz odgovorov lahko razberem, da so stari ljudje na podeželju povezani med seboj in imajo dobro razvite med sosedske odnose. Stiki s sorodniki so pogosti, osamljenost je prisotna pri tistih, ki živijo sami ter čutijo večjo potrebo po medčloveških odnosih in druženju predvsem s sorodniki.

POTREBE

V starosti so človekove potrebe bolj izpostavljene kot v srednjih letih. Star človek ni več pri močeh kot je bil nekoč, bolj je dovzeten za različne bolezni, pojavljajo se mu težave z zdravjem, in ima različne težave, ki jim ni več kos. Sčasoma je vedno manj sposoben opravljati dela in opravila samostojno. Pri tem pa izstopa potreba po pomoči človeka. Potrebe so vezane tudi na organiziranje življenja na vaseh in dejavnosti, ki jih ljudje izražajo kot potrebo po druženju.

Glede storitev na podeželju so stari ljudje prikrajšani do javnega prevoza, ki ima slabo prometno povezavo z mestom. Avtobusi vozijo v redkih presledkih, ob koncih tedna pa so prometne povezave z vasjo ukinili. Večinoma so stari ljudje brez dovoljenj za vožnjo avtomobila in zato tudi brez lastnega prevoza. Tako so v veliki meri odvisni od lastne iznajdljivosti in od morebitnega prostega časa bližnjih sorodnikov ali koga drugega, ki bi jim priskočil na pomoč s prevozom do mesta ali trgovine. (»Lani niso možu podaljšali vozniškega dovoljenja in za v mesto ali k zdravniku moreva prositi vedno druge.«)

Tudi glede dostopnosti trgovin so stari ljudje prikrajšani in si želijo, da bi bila kot včasih trgovina v vasi. Zaželena je vsaj trgovina z najosnovnejšimi dobrinami, da ne bi bilo treba, da so odvisni od drugih.

Dodatne dejavnosti so izrazili kot želje, ki bi omogočale dodatno druženje na vaseh. Izražena je bila želja po organiziranju prireditev ob praznikih, plesi kot so bili včasih v navadi v Zadružnih domovih, predavanja na temo o starosti, aktivnosti v raznih društvih upokoencev. (»Včasih smo se več družili, sedaj je vsak po svoje, mladi bi morali organizirati kakšne ples ali glasbo v živo v Zadružnih domovih.«)

Moški si želijo, da bi se ohranila gostilna na vasi, v tistih vaseh, ki pa ni več odprta, si želijo da bi se to ponovno odprla. Gostilna na vasi jim predstavlja neko tradicijo, bila je vedno del vaškega življenja, v njej so se ljudje zbirali, pogovarjali o dogodkih na vasi in vedno izvedeli kaj novega.

Želje starih ljudi, ki so bolni, je predvsem ta, da bi čimprej okrevali. Najbolj si želijo ostati doma, v domačem okolju. (»Samo upam, da bom še toliko pokretna, da lahko ostanem doma. Dokler bom lahko sama hodila, si želim biti doma, iz tukaj izviram, v dom me je strah iti.«) Zato se njihove želje navezujejo na skrb in nego v domačem okolju. V takih primerih si želijo pomoč človeka, ki bi jim postoril nujne stvari po hiši, pomoč pri hišnih opravilih; kuhanju, prinašanju dobrin iz trgovine in podobno. (»Bo že prišla moja sestra mi pomagati kaj po hiši, vedno se bo našel kakšen sosed, ki mi bo pomagal.«).

V primeru kakršnihkoli težav, bi stari ljudje iskali pomoč pri partnerju in otrocih; veliko je tudi takih, ki bi se obrnili na sosede. (»Če rabim pomoč pri fizičnih delih, pokličem soseda.«)

Izpostavljene so tudi tiste potrebe, ki se nanašajo na dodatne dejavnosti na podeželju. Omogočale bi medsebojno druženje, ki ga stari ljudje pogrešajo, saj menijo, da so se v preteklosti ljudje bolj družili, skupaj veselili, se pogovarjali, si zaupali in bolj posvetili pozornost eden drugemu. (»Kakšen ples ob praznikih bi bil zaželen ali predavanja na temo o zdravju.«)

MATERIALNA PRESKRBLJENOST

Raziskovala sem s kakšnimi viri dohodka razpolaga star človek, kako je materialno preskrbljen, kakšni so morebitni dodatni viri zaslužka in kakšno je zadovoljstvo oziroma primernost bivanja v stanovanjski hiši, v katerem star človek živi in ali se srečuje s problemi, ki mu otežujejo bivanje.

Pri ugotavljanju posedovanja materialnih dobrin sem ugotovila, da so stari ljudje na vaseh dobro preskrbljeni. Večino dobrin – hiše in kmetijska zemljišča – so podedovali od staršev in hiše obnovili oziroma dogradili, ko so bili zaposleni. S svojimi stanovanjskimi hišami so zadovoljni, razen dveh intervjuvank, ki sta izrazili nezadovoljstvo s stopnicami, ki jima otežujejo hojo. (»Če bi bil še enkrat mlad, si ne bi naredil stopnic na hiši. Po operaciji srca, komaj pridem gor po stopnicah.«)

Ugotovila sem, da vsi stari ljudje, s katerimi sem opravila intervjuje, dobijo pokojnino. Polovica anketirancev dobiva starostno pokojnino, ena oseba prejema državno pokojnino, kar je posledica tega, da so včasih predvsem ženske ostajale doma in skrbele za dom in družino, moški pa so bili zaposleni po različnih službah, ena oseba dobiva invalidsko pokojnino, ena oseba pa vdovsko. Tisti, ki dobijo starostno pokojnino, lahko preživijo, ostali pa si zaradi nizke kmečke pokojnine privoščijo manj dobrin. (»Rada bi šla na kakšen izlet, ampak vsega si ne morem privoščiti, če ne, potem ne ostane za druge stvari.«) Njihova merila so nizka, v življenju so se naučili živeti skromno in so zadovoljni tudi z majhnim. (»V trgovini kupiš kar je nujno, sej ne rabimo dosti stvari kupovati, ker nam ne pridejo v poštev.«) Na svoj trenutni položaj gledajo optimistično in se ne počutijo materialno prikrajšani. V okviru lastnega dela se ukvarjajo še z vrtnarjenjem in kmetijstvom in si veliko zelenjave pridelajo kar sami, nekaj denarja pa dobijo tudi s pridelovanjem izdelkov iz kmetijstva in živinoreje: prodajo meso, jajca, mleko, hkrati pa jim te dobrine omogočajo da imajo vedno nekaj hrane na zalogi. Če jim čas dopušča, si pomagajo tudi med seboj. (»Ko se ubija prašiče, grem delati klobase, pa v oljarni pomagam stiskati olje, sosedu prekopam njivo s traktorjem.«)

Lahko povzamem, da so stari ljudje kljub starosti in boleznim iznajdljivi, saj se še ukvarjajo s težkimi deli, ki jim pomagajo pri preživetju. Imajo veselje do dela in znajo ceniti vsako dobrino, ki si jo sami pridelajo doma in je ni treba kupiti.

K zadovoljivemu materialnemu stanju pripomore tudi dejstvo, da imajo lastniška stanovanja (hiše), kar je velika prednost, da se izognejo stroškom najemnin ali nakupu nepremičnin.

ODNOS OKOLICE DO STARIH

Zanimalo me je, kako star človek doživlja odnos okolice do starega človeka in kako okolje starega človeka upošteva.

Stari ljudje na podeželju, ki sem jih intervjuvala, se počutijo dobro v svojem okolju in se jim ne zdi, da bi bili prikrajšani za to, da bi ga ljudje, ker je star, obravnavali drugače.

Zadovoljni so s položajem, ki ga imajo v svojem kraju. Menijo, da se jim godi boljše kot pa tistim, ki živijo v mestu. Radi bi bili deležni večje pozornosti od mlajših ljudi, ki se na novo preselijo v njihovo vas. Želijo si, da bi jih bolj sprejemali in spoštovali. (»Jaz bi jim tudi kaj pomagal, če bi me vprašali, ampak ni prevelikega odziva od mladih.«)

Iz podatkov je razbrati, da imajo stari ljudje na podeželju dobre odnose predvsem tudi zato, ker živijo pretežno med starejšim prebivalstvom, saj so mnenja, da se prav zaradi tega dobro razumejo, ker so že vsi stari in imajo podobne interese in se vsi med sabo že dolgo poznajo. (»Vsi živimo tukaj že od vedno in se poznamo med sabo že dolgo let.«)

Moški, ki živi v soseščini z mlajšim prebivalstvom, se ne počuti tako zaželenega, kot bi se med starejšimi. (»Mladi te niti skoraj ne poznajo, samo pozdravijo in se obrnejo proč. Z vaščani se vedno ustavimo in si rečemo kakšno besedo.«)

Ena oseba meni, da bi morali mladi bolj poskrbeti za nadaljevanje tradicije na vaseh, da se ne bi izgubili običaji, navade, način govora, narečje, zgodbe ljudi ipd. Stari ljudje na podeželju menijo, da bi mladi, ki odraščajo na vaseh, morali spoznati način življenja in navade, ki so običajne na vasi. To pomeni, da bi morali spoštovati tudi življenja svojih staršev ali starih staršev. (»Mladi te ne poslušajo, ko bi jim hotel povedati kaj in kako je bilo včasih, ko smo bili mi mladi.«).

Če povzamem in strnem ugotovitve, se star človek v svojem okolju na podeželju počuti dobro z ljudmi, s katerimi živi v soseščini. Več spoštovanja, ki bi temeljil na občutku pomembnosti, si želijo tisti, ki živijo v okolici z mlajšo generacijo.

Stari ljudje čutijo odgovornost do svoje dediščine in si želijo, da bi se kulturna tradicija ohranila, da mladi ne bi pretrgali teh vezi in da bi pokazali zanimanje in spoštovanje do življenja na podeželju.

5. RAZPRAVA

Stari ljudje na podeželju v Slovenski Istri preživljajo svoj čas pestro. Ukvarjajo se z najrazličnejšimi dejavnostmi. V tem se razlikujejo od nekaterih starih ljudi, ki živijo v mestih. Ljudje, ki živijo na vasi, imajo pogosto kmetijo, ki jim vzame veliko časa. Poleg vsakdanjih hišnih opravil, kot so kuhanje, pospravljanje, pranje, likanje, imajo ogromno dela na njivi. Vse te aktivnosti spodbudno vplivajo na starega človeka, saj ga držijo pri močeh in kondiciji. Stari ljudje iz vasi se razlikujejo od tistih, ki živijo v mestu, ki se ponavadi ukvarjajo z manj aktivnimi dejavnostmi. Čas, ki ga stari ljudje na podeželju namenijo hišnim in gospodinjskim delom, jim namreč dopušča, da si vsaj malo odpočijejo od kmečkega dela. Ko ni primerneга vremena oziroma sezone, jim takrat delo na polju ne vzame veliko časa in se lahko v večji meri posvetijo lastnim interesom. Svoj prosti čas namenjajo gledanju televizije, poslušanju radia, branju časopisov, druženju z sosedi, prijatelji in sorodniki. Opravila, ki jih opravljajo, pripomorejo k ohranjanju njihove delovne svežine in skrb za opravila jim daje pomemben občutek odgovornosti za stvari, ki morajo biti opravljene. Gledano z mojega stališča, lahko rečem, da stari ljudje na podeželju preživijo čas aktivno. Prispevek k vsemu temu je tudi lastna angažiranost in samoiniciativa, saj so bili od nekdaj navajeni delati.

Tisti, ki živijo skupaj z družino, so deležni pomoči svojih otrok. Gledano z vidika pomoči je dobro, da imajo nekoga ob sebi, hkrati pa obstaja verjetnost, da bodo vedno več stvari prelagali na svoje otroke ali vnuke. Obstaja možnost, da bodo postali pasivnejši in vedno bolj odvisni od njih. Stari ljudje, ki živijo sami, so pri opravljanju vsakodnevnih opravil prepuščeni samim sebi. Trudijo se, da bi postorili čimveč stvari sami. Samostojno opravljanje del in opravkov zadovoljuje njihovo potrebo po delavnosti, odgovornosti in samostojnosti, po drugi strani pa se lahko zanesejo tudi na pomoč sosedov, prijateljev in sorodnikov, ki bi jim v primeru nezmožnosti opravljanja del priskočili na pomoč.

Vrednote in prepričanja starih ljudi v primerjavi s srednjimi in mladostnimi leti se niso bistveno spremenile. Vrednote ostajajo iste, pomembna jim je družina in dobri medsebojni odnosi, spremenil pa se jim je pogled na življenje. Kot je bil včasih pomemben denar za preživetje, ki ga ni bilo, tako je sedaj bolj v ospredju zdravje, ki je na stara leta pomemben dejavnik. V življenju so bili stari ljudje za marsikaj prikrajšani, preživeli so veliko krivic, prenašali težave in se soočali s stiskami, kar jih je naredilo

močnejše in trdnejše ter jih obogatilo z izkušnjami. Danes jim je pomembno, da se notranje dobro počutijo, predvsem, da so zdravi, da imajo lasten dom, kjer prevladujejo dobri medsebojni odnosi, kjer vlada razumevanje med družinskimi člani, s sosedi in prijatelji. Tudi duhovnost in vera jim bogatita življenje ter jim nudita oporo in upanje. O svojih življenjskih izkušnjah in spoznanjih se pogovarjajo z drugimi, ko obujajo spomine in jih predajajo na mlajši rod tistim, s katerimi so si blizu. (otroci, vnuki)

Medčloveški odnosi so v vsakem življenjskem obdobju izrednega pomena. Človek je družabno bitje in potrebuje tudi druge ljudi ter stike z njimi za kakovostnejše življenje. Večina starih ljudi je zadovoljna z medčloveškimi odnosi. Stike imajo s svojo družino, ostalimi sorodniki, prijatelji. Poleg družine so starejšim ljudem pomembni stiki s sosedi. Njihovo zadovoljstvo je povezano s tem, da imajo v večini dobre odnose s sosedi, otroci in vnuki, na katere se lahko obrnejo, ko potrebujejo pomoč.

Medčloveški odnosi starih ljudi na podeželju temeljijo na pristnih, bližnjih, povezanih stikih z ljudmi iz njihove neposredne okolice. Obstaja težnja, da se družbene vloge pri tem spreminjajo. Na primer: soseda v vasi nima le vloge sosede, ampak večkrat prevzame vlogo najboljše prijateljice, zaupnice, razvijajo se tudi neke vrste sestrski odnosi. Ti odnosi temeljijo na medsebojnem razumevanju, pomoči in solidarnosti. Na vaseh je prisotna velika človeška odprtost za drug drugega in za medčloveški odnos, v katerem se vsak od udeležencev počuti duhovno doma. Odtujenosti, individualizma in medsebojnega nepoznavanja, ki so v veliki meri prisotni v urbanih okoljih, skorajda ne poznajo.

Želje starih ljudi so predvsem ostati v svojem domačem bivalnem okolju in čimdlje ohraniti samostojnost in neodvisnost od tuje pomoči. Poglešajo le vez med mestom in vasjo, javni prevoz, trgovino ipd. Pojavlja se pomanjkanje organiziranih storitev, ki bi bile namenjene starim. Verjetno pa to izhaja iz dejstva, da je to kmečko, vaško okolje, kjer ljudje niso bili navajeni, da bi jim bile ponujene organizirane dejavnosti, saj si je vsak zapolnil čas doma po končanem delu. Vasi v Slovenski Istri so v hitrem razvoju, veliko sredstev je namenjenih infrastrukturi, načrtujejo se projekti namenjeni razvoju turizma, dejavnosti za otroke, vendar pa so nekje vmes ob vsem tem pozabili na stare ljudi, ki v starosti čutijo potrebo po dejavnostih, ki bi se jih udeleževali. Javni promet in zdravstvene službe so prav tako slabo organizirane in težko dostopne starim ljudem. Povezave med vasjo in mestom so vse redkejše, ker mladi odhajajo na delo v mesta in se poslužujejo

lastnega prevoza. Prav občina je tista, ki bi morala nameniti več interesa potrebam starih ljudi in posledično tudi ukrepati. Tudi Centri za socialno delo niso ljudem znani. Ljudje ne poznajo dejavnosti centrov in ne vedo, da lahko pomoč poiščejo tudi v sklopu centra. Službe in storitve v kraju ne pokrivajo potreb starih ljudi. Pojavlja se vprašanje, kdaj bodo kraji na podeželju pripravljene na spremembe, kdo je odgovoren in kdo pripravljen ukrepati, da bo starim ljudem omogočen zadovoljiv dostop do omenjenih služb in storitev.

Zaradi zadovoljenih nematerialnih socialnih potreb, ki so prisotne v njihovem domačem okolju in dobrih medčloveških odnosov, je prisotna želja po dolgotrajnosti življenja doma. K temu je prisotno tudi dejstvo, da si ljudje iz vasi ne želijo preseliti v dom za ostarele.

V starosti je zdravje osrednjega pomena. V vsakdanjih pogovorih starih ljudi je lahko zaslediti, da je med drugim glavna tema pogovora povezana z njihovimi zdravstvenimi stanji. Tudi v mojih pogovorih sem ugotovila, da zdravje starim ljudem veliko pomeni.

Večina starih ljudi na podeželju razpolaga z nizkimi denarnimi dohodki. Zaradi načina življenja in njihove skromnosti, jim kljub temu njihove pokojnine zadoščajo za preživetje. K njihovi materialni preskrbljenosti pripomore tudi njihovo lastno delo, saj opravljajo različna dela doma. Ker se skoraj vsi ukvarjajo s kmetijstvom, jim predstavlja ta panoga s prodajo izdelkov dodaten vir zaslužka. S tem jim je vedno zagotovljeno, da imajo doma na zalogi vedno nekaj hrane. Nizek standard jim ne predstavlja velike ovire, ker so bili od vedno navajeni živeti skromno. Ne moremo pa mimo dejstva, da so vsi lastniki hiš, v katerih živijo. Tako se pri njih v starosti ne bo pojavljal problem, kje bodo živeli, kako bodo plačevali najemnino itd. Njihova lastniška stanovanja nedvomno pripomorejo k večji socialni varnosti.

Stari ljudje, ki živijo na podeželju, so bili vedno navajeni skromnega življenja, zato jih sodobne družbene smernice, kot je potrošništvo, ne obremenjujejo pretirano. To je lahko posledica dosedanjega načina življenja in navad, vzroke pa lahko iščemo tudi v njihovi oddaljenosti od urbanega življenja, ki ga niso navajeni.

Stari ljudje, ki živijo v okolju s pretežno starim prebivalstvom, so v okolju zadovoljni in čutijo medsebojno spoštovanje. Tisti, ki pa živijo v neposredni bližini z mlajšimi ljudmi, imajo občutek zapostavljenosti in nepomembnosti. Po njihovem mnenju imajo mladi

premalo posluha za stare ljudi. Primanjkuje jim zanimanje za izkušnje ali nasvete svojih staršev, saj jih velikokrat niso pripravljene poslušati. To si lahko razlagamo s tem, da imajo stari ljudje približno iste potrebe, pričakovanja, podobne poglede na svet in življenje. Kjer so različne generacije med seboj povezane, lahko sklepamo o nepripravljenosti generacij med seboj in zapostavljenosti starejših s strani mlajših. S tem mladi niso na dobri poti k lastni kakovostni starosti, ki bi zadovoljevala potrebo po predajanju spoznanj in izkušenj mladi in srednji generaciji. Od človeka, ki ni pripravljen prevzemati spoznanj in izkušenj tudi ne moremo pričakovati, da jih bo nekoč uspešno predajal naprej.

6. SKLEPI

- Stari ljudje na podeželju preživljajo svoj prosti čas predvsem aktivno. Zmožnost samostojnega opravljanja dejavnosti jim daje pomemben občutek odgovornosti. Pasivno preživljajo svoj čas tisti, ki jim fizične aktivnosti predstavljajo oviro.
- Vrednote se skozi življenje starih ljudi niso bistveno spremenile. Danes so starim ljudem pomembne vrednote, kot so zdravje, notranje dobro počutje in medsebojno razumevanje med družinskimi člani, sosedi in prijatelji. V preteklosti jim je bil pomemben denar, sedaj pa sta bistvenega pomena zdravje in dobro počutje.
- Starostniki, ki sem jih intervjuvala, so v dobrih odnosih s svojimi bližnjimi in imajo z njimi pogoste stike, so zadovoljni, vendar pa živijo v vasi tudi stari ljudje, ki nimajo bližnjih in nimajo veliko stikov z ljudmi oziroma so ti zelo redki. Ti zelo pogrešajo bližino in pozornost sočloveka. Na vaseh se občuti povezanost med ljudmi, ljudje imajo razvit temeljni osebni odnos do človeka, ki ga čutijo kot svojega, odnosi temeljijo na zaupanju in pomoči. Osamljenost se pogosteje pojavlja pri ljudeh, ki živijo sami in nimajo sorodnikov. Najbolj občutijo osamljenost za praznike in ob koncih tedna.
- Med sosedski odnosi so na podeželju dobro razviti. V primeru težav se stari ljudje obrnejo po pomoč tudi na sosede. Sosedi in prijatelji nudijo nekaterim starim ljudem pomoč pri fizičnih delih.
- Vsi stari ljudje imajo mesečni denarni dohodek, prejemajo različne vrste pokojnin, ki jim zadoščajo za preživetje. Ker razpolagajo z nizkimi dohodki, si lahko privoščijo le osnovne dobrine. Ukvarjajo se s kmetijstvom in živinorejo, ki je njihov dodatni vir zaslužka in preživetja.
- V vaseh na podeželju se pojavlja pomanjkanje organiziranih storitev namenjene starim ljudem. Javni promet je neurejen, zdravstvene storitve so dostopne le v mestih. Trgovine bi morale biti dostopne tudi na vaseh, da niso stari ljudje odvisni

od drugih. Tisti, ki živijo skupaj z družino, jim le- ta omogoča dostop do mesta, medtem, ko so tisti, ki živijo sami, odvisni od javnega prevoza in koga naključnega, ki bi ga kam zapeljali.

- Ljudje izražajo potrebo po dodatnih dejavnostih, ki bi bile družabne narave. Dejavnosti bi med seboj združevale stare ljudi, kar bi pomenilo občutek povezanosti in pomembnosti doživljanja starosti. Prireditve ob praznikih, organiziranje plesov, predavanja na temo o kmetijstvu in zdravstvenih težavah bi omogočilo dodatno druženje ljudi in popestrilo dogajanje na vaseh.
- Starostniki so zadovoljni s svojim bivanjem doma, k zadovoljstvu pa najbolj prispeva dejstvo, da živijo na svojem domu v svojem domačem okolju. Na to vpliva tudi njihova skromnost. S svojimi željami in potrebami ne želijo obremenjevati svojih bližnjih. Izpostavljena je želja po dolgotrajnosti življenja v domačem okolju, želijo si biti čim dlje časa neodvisni.
- V okolju, v katerem živijo se počutijo dobro, večina jih ima občutek, da jih ljudje sprejemajo in spoštujejo. Nekateri, ki živijo v soseščini z mlajšimi, na novo naseljenimi prebivalci, imajo občutek nepomembnosti in zapostavljenosti.

7. PREDLOGI

- Ker so želje starih ljudi usmerjene predvsem v življenje in bivanje v domačem okolju, za njih to predstavlja pomemben dejavnik v življenju, je potrebno delovati v smeri razvijanja ne institucionalnih oblik pomoči in spodbujati razvoj odnosov, ki težijo k solidarnosti in dobrodelnosti.
- Predlagam, da se oblikuje v vaseh ena manjša skupina ljudi, ki bi bila na razpolago starim ljudem v primerih, ko bi potrebovali pomoč. Eden od teh ljudi bi bil zadolžen zato, da bi bil ljudem telefonsko dosegljiv v nujnih primerih.
- V okviru prostovoljnega dela bi bilo treba mlade spodbujati tudi v druženje s starimi ljudi. Mlad človek bi se naučil poslušanja, spoštljivosti, potrpežljivosti, staremu človeku bi pa dajalo to občutek sprejetosti, spoštljivosti, pomembnosti in mu hkrati zadovoljevalo potrebo po človeški bližini. Druženje mladih s starimi ljudmi bi imelo tudi za prostovoljce pozitiven povratni vpliv v smislu izgradnje medgeneracijskih mostov.
- Potrebno bi bilo organizirati različne dejavnosti in programe, v katerih bi lahko stari ljudje na vasi sodelovali. Razne delavnice, kjer bi lahko svoje izkušnje posredovali naprej, mlajšim generacijam. Tako bi si pridobili občutek koristnosti in obenem zapolnili prosti čas. Delavnica bi bile v povezani z življenjem na podeželju, narečna govorica, zgodbe, anekdote, pripovedke ipd., kratka ljudsko izročilo. S takimi delavnicami, bi imeli starejši možnost prikazati to enkratnost ljudskega izročila in tako preprečili izumrtje le tega.
- Na vasi bi bilo potrebno organizirati javni prevoz. Vzpostaviti bi morali prometne povezave vsaj dvakrat dnevno v smiselnem dopoldanskem in popoldanskem času, kar bi nudilo starim ljudem možnosti dostopa do večjih nakupovalnih centrov, bank, pošte in zdravstvenega doma. Na ta način bi starim ljudem ponudili priložnost in možnost, da ostanejo dlje časa samostojni.

- Glede na to, da so stari ljudje premalo informirani o delovanja centrov za socialno delo, bi se mogli centri predstaviti starim ljudem s svojo dejavnostjo, jih seznaniti z oblikami pomoči, ki jim nudi, in predstaviti kaj je treba storiti, da bodo starim ljudem njihove storitve dostopnejše in omogočene.
- Občina ali krajevna skupnost lahko v okviru dejavnosti omogoči predavanja o aktualnih temah v zvezi s kmetijstvom, vinogradništvom, oljkarstvom. Predavatelji s teh področij bi stare ljudi na podeželju o informirali z novostmi, svetovanjem in odgovori na njihova vprašanja. S tem bi se zagotavljala dodatna storitev, ki bi zapolnjevala dejavno preživljanje časa starih ljudi, omogočala informiranost starega človeka in z izobraževanjem pripomogla k uspešnejši zadovoljivosti predajanja življenjskih izkušenj.
- Društvo upokojencev bi moralo vzpostaviti sodelovanje z dobroteljnimi organizacijami, ki bi skrbele v vasi za tiste, ki so potrebni pomoči. Na sestankih društva upokojencev bi lahko naredili tudi seznam starih ljudi, ki živijo sami in se spomnili z drobnimi pozornostmi starih ljudi, ki so osamljeni predvsem ob praznikih, kot so Novo leto, 8. marec in ob okroglih rojstnodnevnih letnicah starih ljudi.
- Predlagam, da se oblikuje kvalitetna in pregledna zloženka, ki bi vsebovala informacije o storitvah za starostnike. (humanitarne in dobrotelne organizacije, pomoč na domu, telefonske številke zdravstvenih storitev, društva, ki organizirajo dejavnosti družabništva, izlete, športne dej. itd)

8. LITERATURA IN VIRI

Accetto, B. (1968), *Staranje, starost in starostno varstvo*. Ljubljana: Rdeči križ Slovenije.

Birsa, M. (1992), *Življenje po šestdesetem križu*. Murska Sobota: Pomurska založba.

Brečko, D. (1998), *Kako se odrasli spreminjamo?* Radovljica: Didakta.

Čačinovič Vogrinčič, G. (1994), *Star človek in družina*. V: Hojnik-Zupanc, I. (ur.), *Star človek in družina*. Brdo pri Kranju: Gerontološko društvo Slovenije.

Čačinovič Vogrinčič, G. (1998), *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Čačinovič-Vogrinčič, G. (2000), Družina in star človek. *Socialno delo* 39, 4-5: 287-292

Čačinovič – Vogrinčič, G. (2006), *Socialno delo z družino*. Ljubljana. Fakulteta za socialno delo.

Dragoš, S. (2000), Staranje v luči socialnega kapitala. *Socialno delo*, 39, 4–5: 241–252.

Dragoš, S. (2000), Socialne mreže v starosti. *Socialno delo*, 39, 4–5: 293–314.

Flaker, V. (2003), *Oris metod socialnega dela. Uvod v katalog nalog Centrov za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, Skupnost centrov za socialno delo Slovenije.

Frankl, V. E. (1994), *Volja do smisla: osnove in raba logoterapije*. Celje: Mohorjeva družba.

Gosar, A. (1994), *Sodobna socialna etika*. Ljubljana: Rokus.

- Hlebec, V. (2004), Socialna opora starostnikov v perspektivi spolov. *Teorija in praksa*, 41, 5/6: 992–1007.
- Hojnik Zupanc, I. (ur.)(1994), *Star človek in družina*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- Hojnik Zupanc, I. (ur.) (1997), *Dodajmo življenje letom*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- Hojnik Zupanc, I. (1999), *Samostojnost starega človeka v družbeno-prostorskem kontekstu*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.
- Hooyman, N. R., Asuman, K. H., (1993), *Social Gerontology*, Boston: Allyn and Bacon.
- Hribernik, F. (1996), Ali lahko kmetije v Sloveniji zagotavljajo primerno socialno varnost kmečkemu prebivalstvu? *Socialno delo* 35, 6: 15-30.
- Ivanjšič, S. (1999), Nekatera odprta vprašanja socialnega dela v domu za stare ljudi. *Socialno delo* 38,1: 49 - 52.
- Kastenbaum, R. (1985), *Staranje*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Lucas, E. (1993), *Družina in smisel*. Celje: Mohorjevo družba.
- Mali, J. (2008), *Katalog služb na področju skrbi za stare ljudi v Sloveniji*. Študijsko gradivo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mali, J. (2007), *Vloga in pomen socialnega dela v razvoju institucionalnega varstva starih ljudi v Sloveniji*: doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Marshall, M., Rowlings, C. (1998), *Facing our Futures: Discrimination in Later Life*, V: *Countering Discrimination in Social Work, International Perspectives in Social Work*, London: 1998, 67 - 84.

Marshall, M. (ur.) (2005), *Perspectives on Rehabilitation and Dementia*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Mesec, B. (1996), Izziv starosti – odgovori socialnega dela v Evropi. *Socialno delo*, 35, 3: 237-246.

Mesec, B. (2000), Teorija Roberta Atchleya o kontinuiteti v starosti. *Socialno delo*, 39, 4-5: 355-371.

Mesec, B. (2003), *Gerontoboetika*. Študijsko gradivo. Ljubljana: VŠSD.

Miloševič Arnold, V. (1999), Razvoj socialnega dela s starimi ljudmi. *Kaljenje* 1, 8-24

Miloševič Arnold, V. (2000), Profesionalne vloge socialnih delavcev pri delu s starimi ljudmi. *Socialno delo* 39, 4-5: 253-263.

Miloševič Arnold, V. (2003), *Socialno delo s starimi ljudmi*. Študijsko gradivo. Ljubljana: FSD.

Musek, J. (1993), *Znanstvena podoba osebnosti*. Ljubljana: Educy.

Pečjak, V. (1998), *Psihologija tretjega življenjskega obdobja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Pečjak, V. (2007), *Psihologija staranja*. Bled: samozaložba.

Požarnik, H. (1981), *Umetnost staranja: leta, predsodki in dejstva*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

[Strategija varstva starejših do leta 2010 - Solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva](#) (sprejela Vlada RS 21. 9. 2006) <http://www.mddsz.gov.si/> (5. 3. 2008)

Ramovš, J. (1990), *Doživljanje, temeljno človekovo duhovno dogajanje*. Ljubljana: Založništvo slovenske knjige.

Ramovš, J. et al. (1992), *Skupine starih za samopomoč*. Ljubljana: Inštitut za socialno medicino in socialno varstvo.

Ramovš, J. (1994), *Sto domačih zdravil za dušo in telo*. Celje: Mohorjeva družba.

Ramovš, J. (1995), *Slovenska sociala med včeraj in jutri*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.

Ramovš, J. (2000), Medgeneracijska povezanost, samopomoč in kakovostna starost. *Socialno delo*, 39, 4-5: 315-329.

Ramovš, J. (2003), *Kakovostna starost*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in SAZU.

Rapoša Tajnšek P. (1993), Skupnostno socialno delo in skupnostna usmeritev v praksi socialnega dela v Sloveniji. *Socialno delo*, št. 32, 5-6: 139-151

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006-2010 (Uradni list RS, št. 39/2006) (5. 3. 2008)

Stanovnik, T. (1998), *Vpliv socialnih transferjev na revščino in dohodkovno neenakost v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Stoppard, M. (1991), *Življenje po petdesetem*. Ljubljana: Državna založba.

Trstjenjak, A. (1993), *Po sledih človeka*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Vovk, M. (ur.), (1993), *Staranje in starostno varstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.

9. POVZETEK

V diplomski nalogi sem raziskovala življenje in potrebe starih ljudi, ki živijo na podeželju, v svojem domačem okolju v zaledju Slovenske Istre.

V teoretičnem delu sem predstavila splošna spoznanja o starosti in staranju, potrebah starega človeka v starosti, medgeneracijskih odnosih in življenjsko okolje starih ljudi. Sledi socialno delo s starimi ljudmi, kjer sem opisala storitve za stare ljudi v bivalnem okolju in Strategijo varstva starejših do leta 2010, ki predstavlja možnosti za kakovostno staranje prebivalstva v Republiki Sloveniji.

V drugem delu naloge sem se usmerila na življenje starih ljudi, ki živijo na podeželju. Namen raziskave je bilo ugotoviti, kako preživljajo svojo starost stari ljudje v domačem okolju na podeželju, v kolikšni meri so zadovoljene potrebe, ki jih stari ljudje izražajo, da bi jim omogočale čim boljše življenje v njihovem bivalnem okolju.

Na podlagi kvalitativne analize osmih opravljenih intervjujev sem oblikovala teorijo o razlagi kakovosti življenja starih ljudi, ki živijo na podeželju.

Glede na dobljene rezultate raziskave lahko povzamem, da so ljudje s svojim življenjem na podeželju zadovoljni. Pri vsakem človeku je izpostavljena želja po dolgotrajnosti bivanja v svojem domačem okolju, s čimer je povezana tudi čim dlje trajajoča neodvisnost in samostojnost. Z vidika neformalne mreže je starim ljudem pomembna bližina družinskih članov, sorodnikov, prijateljev in sosedov. S tem je poveza želja po občutku pripadnosti in spoštljivosti. Temeljna usmeritev in naloga socialnega dela s starimi je ovrednotiti življenje v starosti; zagotoviti, da bo star človek čim dlje ostal v svojem domačem okolju; mu omogočiti, da bo lahko čim bolj samostojno odločal o svojem življenju in tudi sam izbiral med različnimi oblikami pomoči.

V okolju, kjer živijo stari ljudje se med ljudmi izgublja zavest o tem, kdo in kaj so bili naši predniki in kako so živeli. Če bi znali prisluhniti starim ljudem, bi morda slišali marsikatero zanimivo zgodbo o pogumnih in srčnih dejanjih ljudi, ki so imeli in še vedno imajo vrednote, kot so poštenost, pravičnost, iznajdljivost in zaupanje v zdrav kmečki razum.

10. PRILOGE

- Priloga A: VPRAŠALNIK
- Priloga B: INTERVJU
- Priloga C: KODE
- Priloga D: UREDITEV POJMOV

PRILOGA A: VPRAŠALNIK

1. Kako preživljate dan?

Kakšen je vaš vsakdanjik?

S kakšnimi aktivnostmi se ukvarjate?

2. Kaj vas najbolj osrečuje?

Katere vrednote so vam pomembne in ali menite, da so se skozi čas spremenile?

Kaj vam vliva voljo do življenja?

3. Opišite svoje stike z ljudmi iz vašega domačega kraja (sorodniki, prijatelji, sosedi)

Kako pogosti so stiki z njimi?

Ali ste zadovoljni z odnosi, ki jih imate?

Na koga se obrnete, ko potrebujete pomoč?

4. Kaj bi spremenili ali dodali, da bi se kakovost vašega življenja na podeželju izboljšala?

Katere dejavnosti bi si želeli imeti organizirane v vašem okolju?

5. Kaj je glavni vir vašega dohodka?

Ali lahko preživite s pokojnino čez mesec?

Ali ste zadovoljni s primernostjo vaše hiše za bivanje v njej?

6. Kako v vaši okolici gledajo na stare ljudi?

Ali občutite, da sedaj, ko ste stari okolica drugače gleda na vas?

PRILOGA B: INTERVJU (oseba A)

INTERVJU

Podatki o intervjuvncu:

Spol: ženska

Starost: 66

Stan: poročena

Gospodinjstvo: živi z možem in otroki

Zdravstveno stanje: zmožna opravljati vsakd. naloge

Okoliščine pogovora:

Kraj: Marezige

Datum: 19.01.2008

Čas trajanja pogovora: 45 min

Prostor opravljenega intervjuja: v kuhinji pri osebi A

Dan poskušam preživeti čimbolj pestro. Zmeraj se potrudim, da nekaj delam. Dokler lahko, bom delala do smrti. Tako smo bili vedno navajeni na vasi – delati, delati in delati, če ne, nismo imeli kaj za jesti. Zjutraj ponavadi skuham kosilo, potem ponavadi pridejo vnuki iz šole, kosilo naredim tudi za njih. Mož gre v njivo, jaz mu grem pomagati če je treba, če ne pa doma pospravljam, kuham, čistim, pometam, vedno se kaj najde okrog hiše. Dela ne bo nikoli zmanjkalo, delali bomo dokler bomo zdravi.

Najbolj pomembni so moji trije vnuki in hčerka. Pomembno mi je to, da se vsi v družini razumemo. Ker živimo vsi skupaj v isti hiši, je to zelo pomembno. Sedaj je pomembne tudi denar, včasih je bilo pomembno, da si imel kaj za jesti in da si zaslužil denar, da si si lahko kupil malo mortadele. Ko si mlad, ne ceniš toliko zdravja. Zdaj na stara leta je to važno, da te nič ne boli. Eni so res ubogi, zdaj je dosti raka in tega se bojim. Pomembno mi je to, da sem samostojna in da lahko sama postorim vse. Srečno se počutim, ko delam., ker sem zdrava. Vesela sem, da imam okoli sebe družino in da se lahko obrnem na njih kadarkoli jih potrebujem. Vesela sem, da imam dobre sosedske odnose in da se razumem z njimi. Nisem skregana z nobenim, s sestrami se ne vidimo dosti, ker so v tujini, se samo slišimo po telefonu, ampak sosedi so dobri. Takšen kot si ti z njimi, takšni so oni s tabo. To je zelo pomembno zame. Rada imam poštene ljudi. Od vedno sem se razumela z vsemi. Če kdo kaj potrebuje, sem mu vedno tudi jaz na razpolago. Ob nedeljah grem k maši in tam se tudi srečaš z vsemi sosedi, ker na vasi so več ali manj vsi verni. Rada bi, da bi bil do Marezig boljše organiziran javni prevoz, saj mladi vsi delajo in jih ni cel dan doma. Nimam izpita za avto, zato mi je včasih neprijetno, da sem odvisna od drugih.

Z materialnim stanjem smo zadovoljni. Hčerka in njen mož imata službo in to je danes za mlade pomembno, hišo sva gradila jaz in mož in sedaj vsi skrbimo za vzdrževanje. Položnice so vsak mesec višje, ampak ni krize. Včasih je bilo hujše. Oba z možem imava nizke pokojnine, ampak še dobro, da so. Veliko prišparamo, ker zelenjave in mesa ne kupujemo, saj jo pridelamo doma.

Bili so težki časi, da bi bilo tako do smrti, podpišem takoj.

Na vasi gledajo na nas vedno isto. Sedaj so se začeli preseljevati tudi mladi, ampak jih ne vidimo dosti in se skoraj niti ne poznamo.

PRILOGA C: KODIRANJE

ŠT.	ODGOVORI	POJMI / KODE
	VSAKDANJE ŽIVLJENJE	
1.	Možu pomagam na njivi.	pomoč pri delu zakoncu / aktivno preživljanje prostega časa
2.	Zmeraj se potrudim, da nekaj delam.	vsakdanje življenje / aktivno preživljanje prostega časa
3.	Že zjutraj skuham kosilo.	delo doma / aktivno preživljanje prostega časa
4.	Doma čistim, pometam, pospravljam, likam	delo doma / aktivno preživljanje prostega časa
5.	Dela nikoli ne zmanjka.	izkoristek danih možnosti / aktivno preživljanje prostega časa
6.	Obdelujem vrt, skrbim za okolico hiše.	vrtnarjenje / aktivno preživljanje prostega časa
7.	Čuvam vnuke.	skrb za vnuke / aktivno preživljanje prostega časa
8.	Posadim rože na pokopališču.	vrtnarjenje / aktivno preživljanje prostega časa
9.	Vsak dan poskrbim za živali.	živinoreja / aktivno preživljanje prostega časa
10.	Ponavadi grem delati na njivo, če je lepo vreme.	poljedelstvo / aktivno preživljanje prostega časa
11.	Obdelujem zelenjavo na vrtu.	vrtnarjenje / aktivno preživljanje prostega časa
12.	Grem pomagati sosedu prekopati njivo s traktorjem.	poljedelstvo / aktivno preživljanje prostega časa
13.	V oljarni pomagam stiskati olje.	dodatno delo / oljkarstvo / aktivno preživljanje prostega časa
14.	Prestar sem že, ne opravljam več	nesposobnost opravljanja del / pasivno

	nobenega dela na njivi.	preživljanje prostega časa
15.	Gledam TV, berem.	gledanje TV, branje / pasivno preživljanje prostega časa
16.	Pogovarjam se po telefonu	pogovarjanje / pasivno preživljanje prostega časa
17.	Čakam sina, da se vrne iz službe	čakanje sina / pasivno preživljanje prostega časa
18.	Gledam šport po TV	gledanje TV / pasivno preživljanje prostega časa
19.	Prelistam Primorske novice, preberem pošto	branje / pasivno preživljanje prostega časa
20.	Grem k sestri, če me ne boli koleno	obiskovanje / pasivno preživljanje prostega časa
21.	Rada igram karte, še posebej zvečer.	igranje iger / pasivno preživljanje prostega časa
22.	Rada kaj spletem, če vidim dobro.	pletenje/ pasivno preživljanje prostega časa
23.	Naredim kolikor lahko, odvisno od počutja.	aktivnost glede na počutje / vsakdanje življenje

ŠT.	ODGOVORI	POJMI / KODE
	VREDNOTE	
24.	Da bi bila zdrava še naprej.	želja po zdravju / zdravje
25.	Želim si samo zdravja.	želja po zdravju / zdravje
26.	Dokler bomo zdravi, bo dobro, da bomo lahko delali.	zmožnost / želja po delu / zdravje
27.	Da bom lahko toliko zdrava, da ne bom odvisna od drugih.	neodvisnost od drugih / zdravje
28.	Zdravje, samo to rabim. Da ne bom odvisen od nobenega.	neodvisnost od drugih / zdravje
29.	Vedno so me starši učili, da moreš biti pošten.	poštenost / vrednota
30.	Najbolj me veseli, da se dobro razumem s svojo hčerko in njenim možem.	družinski člani / razumevanje
31.	Da se ne kregamo v družini.	družina / razumevanje
32.	Ko smo dobili elektriko v vas.	elektrika / materialne dobrine
33.	Če me kdo lepo pozdravi in reče z mano kakšno lepo besedo, mi polepša dan.	lepa beseda / spoštovanje
34.	Vzgojena sem, da zaupam v Boga.	Verovanje v Boga / duhovnost
35.	K maši hodim vsako nedeljo, to me napolni s srečo in mi daje notranje zadovoljstvo.	maša / sreča / duhovnost
36.	Mašo plačam za pokojne, da jim bo lažje tam gor. Potem se počutim boljše.	maša / duhovnost
37.	Da imam svojo pokojnino, da imam od česa živeti.	pokojnina / materialne dobrine
38.	Pokojnina je majhna, ampak moramo biti zadovoljni ker nismo nikoli imeli poklica.	pokojnina / materialne dobrine
39.	Včasih so bili pomembni tolarji in dinarji.	preteklost / denar / vrednote
40.	Sedaj je bolj zdravje pomembno.	sedanjost / zdravje / vrednote

41.	Danes je važno, da imaš svojo hišo.	hiša / sedanjost / vrednote
42.	Enkrat pa smo spali tudi zunaj.	bivanje / preteklost / vrednote
43.	Včasih, ko si bil mlad, si rekel kakšno grdo besedo.	pogovori / preteklost / vrednote
44.	Zdaj si raje tiho in molčiš, da se ne kregaš z drugimi.	pogovori / sedanjost / vrednote
45.	Enkrat nismo imeli denarja niti za jesti	denar/ hrana /spremembe skozi čas/ vrednote /
46.	Sedaj je dosti hrane doma, vse lahko tudi kupiš v trgovini.	hrana / spremembe skozi čas / vrednote

ŠT.	ODGOVORI	POJMI / KODE
	MEDČLOVEŠKI ODNOSI	
47.	Večkrat grem na klepet k sosedom.	sosedi / druženje / medčloveški odnosi
48.	S sosedo vsako jutro spijsava kavo.	sosedi / druženje/ medčloveški odnosi
49.	Mož je umrl in ga pogrešam. Ne morem se navaditi živeti brez njega.	mož / smrt / pogrešanje/ medčloveški odnosi
50.	Moževa sestra pride vsako nedeljo.	sorodniki / medčloveški odnosi
51.	Z vsemi sorodniki imam stike.	sorodniki/ medčloveški odnosi
52.	Imam stike z družino in drugimi.	družinski člani / sorodniki / medčloveški odnosi
53.	Imam stike s prijatelji.	prijatelji / medčloveški odnosi
54.	S sosedo vsako jutro spijsava kavo.	soseda / pogostost stikov
55.	Zvečer se vidim s hčerko.	hčerka / večer / pogostost stikov
56.	Z enimi sosedi vsak dan, z drugimi vsake dva, tri dni.	sosedi / vsak dan / večkrat na teden / pogostost stikov
57.	Mladi nimajo časa in hčerka pride enkrat na teden.	hčerka / enkrat tedensko / pogostost stikov
58.	S prijatelji se dobimo za rojstne dneve	prijatelji / rojstnodnevni dogodki/ pogostost stikov
59.	Vsak dan pride kakšen prijatelj ali sosed na obisk.	prijatelj / sosed / vsak dan / pogostost stikov
60.	S sosedi se srečujemo na domovih ali na pokopališču.	sosedi / domovi/ pokopališče / pogostost stikov
61.	Vsak dan se dobimo s sosedom pri meni.	sosed / vsak dan / pogostost stikov
62.	S sosedi se dobimo v gostilni skoraj vsak večer.	sosedi / gostilna / pogostost stikov
63.	Mladi so polno zasedeni, pridejo kadar imajo čas.	mladi / obiski / zadovoljstvo odnosov
64.	Med vikendi bi rad, da bi me kdo večkrat obiskal.	osamljenost / zadovoljstvo odnosov
65.	Vnuka pogrešam, ker bi jih rada večkrat videla.	vnuki / večja potreba po druženju / zadovoljstvo odnosov

66.	Sem zadovoljna s sosedskimi odnosi.	sosedi / zadovoljstvo odnosov
67.	Imam dobre prijatelje in lahko se obrnem na njih.	prijatelji / zadovoljstvo odnosov
68.	Zadovoljna sem, ker se dobro razumem s hčerko in njenim možem.	hčerka / hčerkin mož / razumevanje / zadovoljstvo odnosov
69.	Z odnosi sem zadovoljen.	ljudje / zadovoljstvo odnosov
70.	Z ljudmi je tako, da če si ti dober z njimi, so tudi oni s tabo.	ljudje / dobrotta / zadovoljstvo odnosov
71.	Če bi potrebovala pomoč, bi poklicala hčerko.	hčerka / pomoč
72.	Ko mi je bilo zadnjič slabo, sem poklicala soseda.	soseda / slabost / pomoč
73.	Pokličem soseda, če kaj rabim.	soseda / pomoč
74.	Dovolj, da se pogovarjam po telefonu s sosedo, pa je že bolje, ko rabim pomoč.	soseda / pogovarjanje / pomoč
75.	Sosed mi pride zorati njivo.	sosed / poljedelstvo / pomoč
76.	Če rabim pomoč pri fizičnih delih, pokličem soseda.	sosed / fizična dela

ŠT.	ODGOVORI	POJMI / KODE
	POTREBE	
77.	Dovolj, da imam svojo njivo in da delam.	poljedelstvo / dejavnosti
78.	Včasih je bila trgovina, sedaj so jo zaprli. Škoda, da je ni več.	trgovina / dejavnosti
79.	Trgovino bi morali odpreti nazaj, da ni treba hoditi v mesto po nakupih.	trgovina / dejavnosti
80.	Lahko bi potujoča trgovina pripeljala vsaj kruh.	trgovina / dejavnosti
81.	Kakšen ples ob praznikih bi bil zaželen.	ples / prazniki / dejavnosti
82.	Predavanja na temo o zdravju, npr osteoporozi bi bilo potrebno.	predavanja / dejavnosti
83.	Nimam izpita in bi bilo dobro, če bi večkrat vozil avtobus so mesta.	javni prevoz / organiziranje življenja posameznika
84.	Ne morem vedno koga prositi, da me zapelje do zdravnika.	javni prevoz / organiziranje življenja posameznika
85.	Nimam izpita in sem odvisna od hčerke.	hčerka / odvisnost / organiziranje življenja
86.	Lani niso možu podaljšali vozniškega dovoljenja in za mesto ali k zdravniku morava prositi vedno druge.	vozniško dovoljenje / odvisnost od drugih / organiziranje življenja posameznika
87.	Mislim, da bi morali po vaseh začeti graditi dom za upokojence.	domovi za upokojence / želja po izgradnji / dolgotrajnost življenja v domačem okolju
89.	Samo upam, da bom še toliko pokretna, da lahko ostanem doma.	želja ostati doma /dolgotrajnost življenja v domačem okolju
90.	Ko imam težave s hrbtom, bi potrebovala nekoga, ki bi mi pomagal.	pomoč /dolgotrajnost življenja v domačem okolju
91.	Dokler bom sama hodila, si želim biti doma.	želja ostati doma /dolgotrajnost življenja v domačem okolju
92.	Ko sem bolan, bi potreboval nekoga, ki bi mi prinesel kaj iz trgovine.	želja ostati doma /dolgotrajnost življenja v domačem okolju
93.	Rad bi živel do smrti doma.	želja ostati doma /dolgotrajnost življenja

		v domačem okolju
94.	Ne želim iti v dom.	želja ostati doma / dolgotrajnost življenja v domačem okolju
95.	Ne grem iz vasi nikamor, želim biti doma do smrti.	želja ostati doma / dolgotrajnost življenja v domačem okolju

ŠT.	ODGOVORI	POJMI / KODE
	MATERIALNA PRESKRBLJENOST	
96.	Dobivam starostno pokojnino.	starostna pokojnina / materialna preskrbljenost
97.	Imam državno pokojnino.	državna pokojnina / materialna preskrbljenost
98.	Sem se invalidsko upokojil, tako da dobim invalidsko pokojnino.	invalidska pokojnina / materialna preskrbljenost
99.	Dobim starostno pokojnino.	starostna pokojnina / materialna preskrbljenost
100.	Po možu dobim vdovsko pokojnino.	vdovska pokojnina / materialna pokojnina
101.	Dobivam vsak mesec starostno pokojnino, ki ni velika.	starostna pokojnina / materialna preskrbljenost
102.	Še dobro da dobim vsaj pokojnino.	pokojnina / materialna preskrbljenost
103.	Doma imamo kokoši in prodajam vsak teden jajca.	domača pridelava / dodaten zaslužek / materialna preskrbljenost
104.	Prodamo meso, ko ubijemo kravo.	domača pridelava / dodaten zaslužek / materialna preskrbljenost
105.	Grem pomagati v oljarno, ko se dela olje.	domača pridelava / dodaten zaslužek / materialna preskrbljenost
106.	Ko sem lahko, sem hodila v Trst čistiti.	dodatno delo / materialna preskrbljenost
106.	Za mene je uredi moja hiša.	hiša / primernost bivanja
107.	Moja hiša je primerna za bivanje.	hiša / primernost bivanja
108.	Čeprav je hiša stara, sem rada v njej.	hiša / primernost bivanja
109.	Zadovoljna sem s svojo hišo.	hiša / primernost bivanja
110.	Hiša je naša in to je najvažnejše.	hiša / primernost bivanja
111.	Če bi bil še enkrat mlad, si ne bi naredil več hiše s stopnicami.	stopnice / hiša / neprimernost bivanja
112.	Težko hodim po stopnicah, odkar sem bil operiran.	stopnice / hiša / neprimernost bivanja

ŠT.	ODGOVORI	POJMI / KODE
	ODNOS OKOLICE DO STARIH	
113.	V moji okolici me upoštevajo.	upoštevanje / odnos okolice do starih
114.	Boljše je na vasi, kot v mestu.	vas / primernost / odnos okolice do starih
115.	Vsi me imajo radi in me spoštujejo.	spoštovanje / odnos okolice do starih
116.	Do sedaj nisem imela občutka, da bi me zaradi starosti kdo grdo gledal.	dobro sprejemanje / odnos okolice do starih
117.	Sosedovi otroci radi pridejo k meni po bombone.	obiski / otroci / odnos okolice do starih
118.	Tu okrog smo vsi stari, zato se dobro počutimo.	okolica / stari / dobro počutje / odnos okolice do starih
119.	Nimam nobenih problemov s tem.	brez problemov / odnos okolice do starih
120.	Tisti, ki se na novo preselijo, bi nas mogli bolj upoštevati.	novi sosedje / večje upoštevanje/ odnos okolice do starih
121.	Mladi te niti skoraj ne poznajo, čeprav si njihov sosed.	mladi / nepoznanstvo / sosed /odnos okolice do starih/

PRILOGA D: UREDITEV POJMOV

1. VSAKDANJE ŽIVLJENJE

Aktivno preživljanje prostega časa

Možu pomagam na njivi.
Zmeraj se potrudim, da nekaj delam.
Že zjutraj skuham kosilo.
Doma čistim, pometam, likam, pospravljam
Dela nikoli ne zmanjka.
Obdelujem vrt, skrbim za okolico hiše.
Čuvam vnuke.
Posadim rože na pokopališču.
Vsak dan poskrbim za živali.
Ponavadi grem na njivo, če je lepo vreme
Obdelujem zelenjavo na vrtu.
Grem pomagati sosedu prekopati njivo s traktorjem.
V oljarni pomagam stiskati olje.

Pasivno preživljanje prostega časa

Prestar sem že, ne opravljam več nobenega dela na njivi.
Gledam TV, berem.
Pogovarjam se po telefonu.
Čakam sina, da se vrne iz službe.
Gledam šport po TV.
Prelistam Primorske novice, preberem pošto.
Grem k sestri, če se me ne boli koleno.
Rada igram karte, še posebej zvečer.
Rada kaj spletem, če vidim dobro.
Naredim kolikor lahko, odvisno od počutja.

2. VREDNOTE

Zdravje

Da bi bila zdrava še naprej.
Želim si samo zdravja.
Dokler bomo zdravi bo dobro, da bomo lahko delali.
Da bom lahko toliko zdrava, da ne bom odvisna od drugih.
Zdravje, samo to rabim. Da ne bom odvisen od nobenega.

Razumevanje

Najbolj me veseli, da se dobro razumem s svojo hčerko in njenim možem.
Da se ne kregamo v družini, ker danes je veliko družin skreganih.

Poštenost

Vedno so me starši učili, da moreš biti pošten.

Spoštovanje

Če me kdo lepo pozdravi in reče z mano kakšno lepo besedo, mi polepša dan.

Duhovnost

Vzgojena sem, da zaupam v Boga.

K maši hodim vsako nedeljo, to me napolni s srečo in mi daje notranje zadovoljstvo.

Mašo plačam za pokojne, da jim bo lažje tam gori v nebesih. Potem se počutim boljše.

Materialne dobrine

Da imam svojo pokojnino, da imam od česa živeti.

Pokojnina je majhna, ampak moramo biti zadovoljni, ker nismo nikoli imeli poklica.

Ko smo dobili elektriko na vasi.

Spremembe skozi čas

Včasih so bili pomembni tolarji in dinarji, zdaj pa je bolj zdravje pomembno.

Danes je važno, da imaš svojo hišo, da imaš kje biti, enkrat smo pa spali tudi zunaj.

Včasih, ko si bil mlad, si rekel kakšno grdo besedo, zdaj si raje tiho in molčiš, da se ne skregaš z drugimi.

Enkrat nismo imeli dosti denarja niti za jesti, sedaj je pa dosti hrane doma, vse tudi lahko kupiš v trgovinah.

3. MEDČLOVEŠKI ODNOSI

Sorodniki, prijatelji, sosedi

Večkrat grem na klepet k sosedom.

S sosedo vsako jutro spijsava kavo.

Mož je umrl in ga pogrešam. Ne morem se navaditi živeti brez njega.

Moževa sestra pride vsako nedeljo.

Z vsemi sorodniki imam stike.

Imam stike z družino in drugimi sorodniki.

Imam stike s prijatelji.

Pogostost stikov

S sosedo vsako jutro spijsava kavo.

Zvečer se vidim s hčerko.

Z enimi sosedi vsak dan, z drugimi vsake dva, tri dni.

Mladi nimajo časa in hčerka pride enkrat na teden.

S prijatelji se dobimo za rojstne dneve.

Vsak dan pride kakšen prijatelj ali sosed.

S sosedi se srečujemo na domovih ali na pokopališču.

Vsak dan se dobimo s sosedom pri meni.

S sosedi se dobimo v gostilni skoraj vsak večer.

Zadovoljstvo odnosov

Mladi so polno zasedeni, pridejo kadar imajo čas. Tako moreš sprejeti in biti zadovoljen tudi s tem.

Med vikendi bi rad, da bi me kdo večkrat obiskal.

Vnuka pogrešam, ker bi jih rada večkrat videla.

Sem zadovoljna s sosedskimi odnosi, da se razumemo in pomagamo.

Imam dobre prijatelje in lahko se obrnem na njih.
Zadovoljna sem, ker se dobro razumem s hčerko in njenim možem.
Z odnosi sem zadovoljen.
Z ljudmi je tako, da če si ti dober z njimi, so tudi oni s tabo.

Pomoč

Če bi potrebovala pomoč, pokličem hčerko.
Ko mi je bilo zadnjič slabo, sem poklicala sosedo.
Pokličem sosedo, če kaj rabim.
Dovolj da se pogovarjam po telefonu s sosedo, pa je že bolje, ko rabim pomoč.
Sosed mi pride zorati njivo.
Če rabim pomoč pri fizičnih delih, pokličem sosedo.

4. POTREBE

Potrebe po dejavnostih na vasi

Dovolj, da imam svojo njivo in da delam.
Včasih je bila trgovina, sedaj so jo pa zaprli. Škoda da je ni več.
Trgovino bi morali nazaj odpreti, da ni treba hoditi v mesto po nakupih.
Lahko bi potujoča trgovina pripeljala vsaj kruh.
Kakšen ples ob praznikih bi bil zaželen.
Predavanje na temo o zdravju, npr. osteoporozi bi bilo potrebno.

Potrebe po organiziranju življenju posameznika

Nimam izpita in bi bilo dobro če bi večkrat vozil avtobus do mesta.
Morem vedno koga prositi, da me zapelje do zdravnika.
Nimam izpita in sem odvisna od hčerke.
Lani niso možu podaljšali vozniškega dovoljenja in za v mesto ali k zdravniku morava prosti vedno druge.

Potrebe po dolgotrajnosti življenja v domačem okolju

Mislím, da bi morali po vaseh začeti graditi dom za upokojence.
Samo upam, da bom še toliko pokretna, da lahko ostanem doma.
Ko imam težave z hrbtom, bi potrebovala nekoga, ki bi mi pomagal.
Dokler bom sama hodila, si želim biti doma.
Ko sem bolan, bi potreboval nekoga, ki bi mi prinesel kaj iz trgovine.
Rad bi živel do smrti doma.
Ne želim iti v dom.
Ne grem iz vasi nikamor, želim biti doma do smrti.

5. MATERIALNA PRESKRBLJENOST

Mesečni denarni dohodek

Dobivam starostno pokojnino.
Imam državno pokojnino, ki mi pripada po letih.
Sem se invalidsko upokojil, tako da dobim invalidsko pokojnino.

Dobim starostno pokojnino.
Po možu dobim vdovsko pokojnino.
Dobivam vsak mesec starostno pokojnino, ki ni velika.
Dobim vsaj pokojnino.

Dodatni viri zaslужka

Doma imamo kokoši in prodajam vsak teden jajca.
Prodamo meso, ko ubijemo kravo.
Grem pomagati v oljarno, ko se dela olje.
Ko sem lahko, sem hodila v Trst čistiti.

Primernost hiše

Za mene je uredu moja hiša.
Moja hiša je primerna za bivanje.
Čeprav je hiša stara, sem rada v njej.
Zadovoljna sem s svojo hišo.
Hiša je naša in to je najvažnejše.

Neprimernost hiše

Če bi bil še enkrat mlad, si ne bi naredil več hiše s stopnicami.
Težko hodim po stopnicah, odkar sem bil operiran.

6. ODNOS OKOLICE DO STARIH

Doživljanje starih

V moji okolici me upoštevajo.
Boljše je na vasi, kot v mestu.
Vsi me imajo radi in me spoštujejo.
Do sedaj nisem imela občutka, da bi me zaradi starosti kdo grdo gledal.
Sosedovi otroci radi pridejo k meni po bombone.
Tu okrog smo vsi stari, zato se dobro počutimo.
Nimam nobenih problemov s tem.
Tisti, ki se na novo preselijo, bi nas mogli bolj spoštovati.
Mladi te niti skoraj ne poznajo, čeprav si njihov sosed.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Katja Peroša, prvič vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 2002/03 kot izredna študentka, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom POTREBE STARIH LJUDI NA PODEŽELJU V SLOVENSKI ISTRI napisala samostojno, s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorja.

Koper, marec 2008

Podpis: Katja Peroša